

Presenting a Conceptual Model for Financial Corruption Detection Based on Transparency and Financial Discipline Using a Thematic Analysis Approach

1. Zeinab Nateghi Rostami: Department of Accounting, South Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

2. Roya Darabi*: Department of Accounting, South Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. Email: royadarabi@iau.ac.ir (Corresponding Author)

3. Zohre Hajiha: Department of Accounting, South Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

Article history



Received: 22 July 2024

Revised: 03 December 2024

Accepted: 10 December 2024

Published: 20 December 2024

Abstract:

The present study aimed to develop a conceptual model for financial corruption detection based on transparency and financial discipline using thematic analysis. This applied study adopted an exploratory qualitative design. Participants included 21 academics, auditors, inspectors, financial managers, and experts in accounting, internal control, financial supervision, and corruption prevention in Tehran. They were selected through purposive criterion-based and snowball sampling. Data were collected using in-depth semi-structured interviews, and recruitment continued until theoretical saturation was achieved. The data were analyzed through the six phases of thematic analysis, including familiarization with the data, initial coding, searching for themes, reviewing themes, defining and naming themes, and developing the final model. MAXQDA software was used for data organization and retrieval. The credibility and dependability of the findings were ensured through member checking, peer review, constant comparison, prolonged engagement with the data, and documentation of analytical decisions. Analysis of the interviews generated 1,248 meaningful statements, 412 initial codes, 93 basic themes, 25 organizing themes, and 6 overarching themes. The overarching themes comprised financial transparency infrastructure, financial discipline mechanisms, intelligent detection and monitoring capacities, organizational governance and accountability, barriers and corruption-risk conditions, and outcomes and feedback of financial corruption detection. The findings indicated that financial transparency enhanced the visibility of irregularities through completeness, accuracy, timeliness, accessibility, comparability, and traceability of information. Financial discipline provided standards for identifying misconduct through budgetary, contractual, accounting, expenditure, payment, and internal-control requirements. Intelligent monitoring capacities acted as an operational mechanism that converted financial information and disciplinary rules into risk alerts and investigable evidence. Organizational governance, oversight independence, managerial accountability, and a supportive reporting culture strengthened the model, whereas conflicts of interest, political interference, regulatory ambiguity, concentration of authority, and organizational secrecy weakened its effectiveness. The outcomes of effective detection included early identification, loss reduction, stronger deterrence, institutional trust, process correction, and organizational learning.

Keywords: Financial corruption, financial transparency, financial discipline, corruption detection, intelligent monitoring, thematic analysis.

Citation: Nateghi Rostami, Z., Darabi, R., & Hajiha, Z. (2024). Presenting a Conceptual Model for Financial Corruption Detection Based on Transparency and Financial Discipline Using a Thematic Analysis Approach. *Accounting, Finance and Computational Intelligence*, 2(3), 229-251.



Copyright: © 2024 by the authors. Published under the terms and conditions of Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) License.

Extended Abstract**Introduction**

Financial corruption is a multidimensional institutional phenomenon that undermines public trust, organizational legitimacy, economic development, distributive justice, and the efficient use of public resources. It is not limited to explicit acts such as embezzlement, bribery, or illegal payments; rather, it may also involve concealed liabilities, manipulation of financial records, conflicts of interest, collusive contracting, unauthorized expenditure, diversion of resources, distortion of reporting, and abuse of managerial discretion. In many organizations, corrupt practices gradually become embedded in routine procedures and informal networks, making them difficult to identify through conventional audits or isolated control mechanisms. Corruption may therefore be understood not only as an individual ethical failure but also as a systemic and cultural problem shaped by weak accountability, political influence, regulatory ambiguity, organizational secrecy, and normalization of misconduct (Ojok et al., 2024; Yusoff et al., 2023). Its consequences extend beyond direct financial losses. Fraud and corruption distort resource allocation, weaken the reliability of financial information, discourage investment, reduce capital market performance, and limit the ability of governments and public institutions to provide essential services (John et al., 2023). In developing contexts, where institutional capacity and financial resources are often constrained, such losses can seriously impede reconstruction, development, and national prosperity (Bharti, 2020; Chukwuebuka et al., 2022).

Public financial management provides the institutional framework through which revenues are collected, budgets are prepared, expenditures are authorized, transactions are recorded, resources are controlled, and financial performance is reported and audited. Effective financial management requires clear legal mandates, well-defined responsibilities, enforceable budgetary rules, accurate accounting, and independent oversight (Adekoya, 2023). Accountability strengthens economic development by ensuring that managers and public officials explain and justify the use of resources and bear responsibility for deviations from approved objectives (Akinrujumu et al., 2024). Nevertheless, the existence of formal rules does not automatically prevent corruption. Financial decisions may be influenced by informal power relations, political pressure, hidden beneficiaries, and what has been described as invisible forces within public finance management (Ewane & Elvis, 2023). Consequently, detecting financial corruption requires mechanisms capable of revealing not only accounting irregularities but also concealed relationships, anomalous patterns, inconsistencies among documents, and deviations between formal procedures and actual practice.

Financial transparency is one of the principal foundations of corruption detection. It entails the availability of comprehensive, accurate, timely, understandable, comparable, and traceable information about financial decisions, transactions, commitments, contracts, payments, and outcomes. Transparent public-sector accounting practices can improve accountability by reducing information asymmetry and making managerial actions more observable (Amalia, 2023). However, transparency cannot be reduced to the publication of financial statements. Local-government experience demonstrates that transparency practices differ substantially in quality, accessibility, completeness, and usefulness (Krah & Mertens, 2020). Publicly accessible digital budgets can contribute to a transition from secrecy to openness and allow citizens and oversight bodies to evaluate whether public spending creates adequate value (Olarewaju, 2026). Digitalization can also enhance traceability, information sharing, and coordination across financial and operational processes (Iqbal & Ahmad, 2022). Yet the publication of fragmented, delayed, or technically inaccessible data may create only superficial transparency. For transparency to support corruption detection, financial events must be linked across budgetary, contractual, banking,

accounting, and reporting systems, and the identities and responsibilities of all decision-makers and beneficiaries must be traceable.

Financial discipline complements transparency by providing the rules and standards against which observed financial behavior can be evaluated. It encompasses budgetary control, expenditure discipline, contract compliance, segregation of duties, internal control, accurate accounting, management of commitments, and corrective accountability. Fiscal rules and governance arrangements establish boundaries for managerial discretion and create measurable criteria for identifying deviations (Awwad & Hamada, 2025; Smith, 2025). Effective budgetary control allows actual expenditures and commitments to be compared with approved allocations and organizational objectives (Isaac et al., 2024). Financial oversight further improves the efficiency of public spending by identifying waste, unauthorized expenditures, and inconsistencies in resource use (Al-Ghamdi, 2024). Internal control and managerial accountability are particularly important because they reduce the opportunity for a single individual or unit to initiate, authorize, record, and conceal an irregular transaction (Teguh & Bahtiar, 2021). Transparency, accountability, employee morality, and competent human-resource management have also been associated with fraud prevention in decentralized financial systems (Purnamasari, 2021; Susanto et al., 2022).

Institutional reforms such as treasury single accounts, international public-sector accounting standards, continuous auditing, and digital control systems have sought to reduce financial leakage and strengthen oversight. Treasury single-account arrangements can consolidate public funds, reduce off-budget accounts, and improve the traceability of cash flows (Ivungu et al., 2020; Nsofor et al., 2024; Udoikah et al., 2023). Standardized public-sector reporting may enhance comparability and reduce opportunities for concealment and manipulation (Tawiah, 2021). Digital technologies can produce electronic audit trails, automate data matching, and support the identification of unusual transactions (Ismail et al., 2023). Fiscal monitoring and targeted inspection may similarly increase the likelihood that financial irregularities are detected and corrected (Li et al., 2026; Nakhmurina, 2020). Nevertheless, these tools may remain ineffective when systems are fragmented, oversight bodies lack independence, alerts are not investigated, or organizational leaders resist disclosure. Therefore, corruption detection should be conceptualized as an integrated process in which transparency makes financial events visible, financial discipline establishes criteria for judging them, intelligent oversight converts information into risk signals, governance supports enforcement, and feedback transforms detected cases into organizational learning. Accordingly, the present study aimed to develop a conceptual model of financial corruption detection based on transparency and financial discipline through thematic analysis.

Methods and Materials

This applied qualitative study used an exploratory thematic-analysis design. The study population consisted of academics, auditors, inspectors, financial managers, internal-control specialists, and senior experts with professional experience in accounting, auditing, public financial management, financial transparency, organizational supervision, and corruption control in Tehran. Participants were selected through purposive criterion-based sampling, supplemented by snowball sampling to identify information-rich experts. Eligibility criteria included at least a master's degree in accounting, financial management, public administration, economics, financial law, or a related field; a minimum of 10 years of relevant professional or academic experience; direct involvement in auditing, inspection, financial control, investigation of financial misconduct, or development of transparency policies; and willingness to participate. Twenty-one experts were interviewed. Theoretical

saturation was reached after the eighteenth interview, and three additional interviews were conducted to confirm saturation and stabilize the emerging themes.

Data were collected through in-depth semi-structured interviews lasting between 45 and 75 minutes. The interview guide addressed the nature and indicators of financial corruption, financial-information transparency, budgetary discipline, expenditure and payment controls, contract supervision, internal control, digital monitoring, accountability, regulatory barriers, and corrective mechanisms. Interviews were audio-recorded with consent, transcribed verbatim, and supplemented with field notes. Relevant financial directives, internal-control documents, audit reports, and organizational regulations were also reviewed to enrich contextual interpretation. Data analysis followed the six phases of thematic analysis: familiarization, initial coding, searching for themes, reviewing themes, defining and naming themes, and producing the final conceptual model. MAXQDA was used to organize and retrieve data. Credibility was strengthened through prolonged engagement, member checking with six participants, peer review by two qualitative researchers, constant comparison, documentation of analytical decisions, and expert evaluation of the preliminary model.

Findings

The participants included 15 men and 6 women aged between 36 and 64 years, with a mean age of 49.38 years and a mean professional experience of 18.62 years. Thirteen held doctoral degrees and eight held master's degrees. Their professional backgrounds included university teaching, external and internal auditing, governmental inspection, financial management, public-sector supervision, economics, and financial law.

The analytical process initially generated 1,248 meaningful statements. After removal of repetitions, conceptual integration, and refinement, 412 initial codes were retained. These codes were organized into 93 basic themes, 25 organizing themes, and 6 overarching themes. The six overarching themes were financial-transparency infrastructure, financial-discipline mechanisms, intelligent detection and monitoring capacities, organizational governance and accountability, barriers and corruption-risk conditions, and outcomes and feedback of financial-corruption detection.

Financial-transparency infrastructure was the most frequently emphasized theme. It included completeness and accuracy of disclosure, timeliness and accessibility, traceability and documentation, standardization and comparability, and multilevel reporting. Financial-discipline mechanisms comprised budgetary discipline, expenditure and payment control, transaction and contract discipline, accounting and internal-control discipline, and corrective responsibility. Intelligent detection and monitoring capacities included integrated information systems, data analysis and anomaly detection, continuous risk-based auditing, and interinstitutional information exchange. Organizational governance and accountability included oversight independence, senior-management support, managerial answerability, and a culture of misconduct reporting. Barriers included conflicts of interest, political influence, regulatory ambiguity, concentration of authority, weak segregation of duties, secrecy, and organizational resistance. The principal outcomes were early detection, loss reduction, stronger deterrence, institutional trust, process correction, and organizational learning.

The conceptual model indicated that transparency and financial discipline function as two complementary pillars. Transparency makes financial events visible and traceable, whereas financial discipline provides the standards required to identify noncompliance. Intelligent monitoring capacities operationalize these pillars by converting data and rules into warnings, evidence, and investigable patterns. Governance and accountability strengthen the model, while conflicts of

interest, political interference, ambiguous regulations, and organizational secrecy weaken it. Detection outcomes feed back into the system by improving controls, revising procedures, and strengthening future transparency and discipline.

Discussion and Conclusion

The findings demonstrate that effective financial-corruption detection is not the product of a single control, audit procedure, or disclosure requirement. It is generated through the interaction of information quality, enforceable financial rules, integrated technology, independent supervision, managerial accountability, and corrective learning. Transparency without discipline may reveal transactions without providing a clear basis for determining whether they are improper. Discipline without transparency may establish rules whose violation remains invisible. Similarly, both may fail when information systems are fragmented, auditors lack access, political influence obstructs investigations, or warning signals are ignored.

The model also shows that corruption detection should move beyond retrospective examination toward continuous, risk-based, and data-driven monitoring. Connecting budget, contract, procurement, payment, banking, and accounting information makes it possible to identify duplicated payments, fragmented transactions, unusual contract amendments, hidden related parties, and inconsistencies between recorded expenditures and actual delivery. Nevertheless, technology cannot substitute for governance. Digital systems are useful only when records are complete, access is controlled, analytical warnings are reviewed, and responsible officials are required to respond.

Another important implication is that detection must be linked to organizational learning. Identifying and sanctioning an individual offender is insufficient when the process that enabled misconduct remains unchanged. Each detected case should therefore be used to identify control weaknesses, revise access rights, redesign approval procedures, improve risk indicators, and strengthen the protection of whistleblowers. The proposed model conceptualizes corruption detection as a cyclical rather than linear process: transparency and discipline support detection, detection produces evidence and corrective action, and corrective action strengthens subsequent transparency, control, and oversight.

In conclusion, the study provides an integrated conceptual framework in which financial transparency and financial discipline constitute the foundational pillars of corruption detection; intelligent monitoring converts these pillars into actionable evidence; governance and accountability provide the enabling institutional environment; corruption-risk conditions weaken the process; and corrective feedback promotes resilience and continuous improvement. The model can serve as a basis for developing assessment instruments, designing organizational anti-corruption systems, and empirically testing relationships among transparency, discipline, governance, technology, and financial-corruption detection.

Authors' Contributions

Authors equally contributed to this article.

Acknowledgments

Authors thank all participants who participate in this study.

Declaration of Interest

The authors report no conflict of interest.

Funding

According to the authors, this article has no financial support.

Ethical Considerations

All procedures performed in this study were under the ethical standards.

ارائه مدل مفهومی کشف فساد مالی مبتنی بر شفافیت و انضباط مالی با رویکرد تحلیل مضمون



تاریخچه مقاله

تاریخ دریافت: ۱ مرداد ۱۴۰۳
تاریخ بازنگری: ۱۳ آذر ۱۴۰۳
تاریخ پذیرش: ۲۰ آذر ۱۴۰۳
تاریخ چاپ: ۳۰ آذر ۱۴۰۳

۱. زینب ناطقی رستمی[✉]: گروه حسابداری، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

۲. رویا دارابی^{*}: گروه حسابداری، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. ایمیل:

royadarabi@iau.ac.ir (نویسنده مسئول)

۳. زهره حاجیها^{*}: گروه حسابداری، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

چکیده

هدف پژوهش حاضر ارائه مدل مفهومی کشف فساد مالی مبتنی بر شفافیت و انضباط مالی با استفاده از رویکرد تحلیل مضمون بود. پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و از نظر رویکرد، کیفی و اکتشافی بود. مشارکت‌کنندگان شامل ۲۱ نفر از اعضای هیئت علمی، حساب‌رسان، بازرسان، مدیران مالی و خبرگان حوزه‌های حسابداری، کنترل داخلی، نظارت مالی و مبارزه با فساد در شهر تهران بودند که با استفاده از نمونه‌گیری هدفمند معیارمحور و گلوله‌برفی انتخاب شدند. گردآوری داده‌ها از طریق مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته عمیق انجام شد و نمونه‌گیری تا دستیابی به اشباع نظری ادامه یافت. داده‌ها با استفاده از فرایند شش مرحله‌ای تحلیل مضمون شامل آشنایی با داده‌ها، کدگذاری اولیه، تشکیل مضامین، بازبینی مضامین، تعریف و نام‌گذاری مضامین و تدوین مدل نهایی تحلیل شدند. برای مدیریت داده‌ها از نرم‌افزار MAXQDA استفاده شد و اعتبار یافته‌ها از طریق بازبینی مشارکت‌کنندگان، ارزیابی همتایان، مقایسه مستمر داده‌ها و مستندسازی فرایند تحلیل تأمین گردید. تحلیل مصاحبه‌ها به استخراج ۱۳۴۸ گزاره معنادار، ۴۱۲ کد اولیه، ۹۳ مضمون پایه، ۲۵ مضمون سازمان‌دهنده و ۶ مضمون فراگیر منجر شد. مضامین فراگیر شامل زیرساخت‌های شفافیت مالی، سازوکارهای انضباط مالی، ظرفیت‌های کشف و نظارت هوشمند، حکمرانی سازمانی و پاسخ‌گویی، موانع و زمینه‌های خطر فساد و پیامدها و بازخوردهای کشف فساد مالی بودند. نتایج نشان داد شفافیت مالی از طریق جامعیت، صحت، به‌موقع بودن، دسترس‌پذیری، مقایسه‌پذیری و قابلیت ردیابی اطلاعات، امکان مشاهده انحراف‌ها را فراهم می‌کند؛ در حالی که انضباط مالی با ایجاد معیارهای بودجه‌ای، معاملات، حسابداری و کنترلی، زمینه تشخیص تخلف را به وجود می‌آورد. ظرفیت‌های نظارت هوشمند نقش واسط در تبدیل اطلاعات و قواعد به هشدارهای قابل رسیدگی داشتند و حکمرانی و پاسخ‌گویی، اثربخشی مدل را تقویت کردند.

کلیدواژگان: فساد مالی، شفافیت مالی، انضباط مالی، کشف فساد، نظارت هوشمند، تحلیل مضمون.

شیوه استناددهی: ناطقی رستمی، زینب، دارابی، رویا، و حاجیها، زهره. (۱۴۰۳). ارائه مدل مفهومی کشف فساد مالی مبتنی بر شفافیت و انضباط مالی با رویکرد تحلیل مضمون. *حسابداری، امور مالی و هوش محاسباتی*، ۲(۳)، ۲۵۱-۲۲۹.



فساد مالی یکی از پیچیده‌ترین و پایداترین تهدیدها علیه حکمرانی مطلوب، کارآمدی سازمانی، عدالت توزیعی و توسعه اقتصادی به شمار می‌رود. این پدیده تنها به ارتکاب یک تخلف آشکار، اختلاس یا پرداخت غیرقانونی محدود نمی‌شود، بلکه مجموعه‌ای از رفتارها و فرایندهای پنهان مانند تحریف اطلاعات، سوءاستفاده از اختیارات، تخصیص تبعیض‌آمیز منابع، تبانی در قراردادهای پنهان‌سازی تعهدات، دست‌کاری اسناد، ایجاد هزینه‌های غیرواقعی و دور زدن کنترل‌های رسمی را دربرمی‌گیرد. فساد در بسیاری از موارد درون رویه‌های عادی سازمانی پنهان می‌شود و ممکن است به تدریج به بخشی از هنجارهای رفتاری و فرهنگ اداری تبدیل شود. از این‌رو، درک فساد به‌عنوان یک پدیده صرفاً فردی یا اخلاقی نمی‌تواند تمام ابعاد آن را توضیح دهد؛ زیرا زمینه‌های اقتصادی، سیاسی، فرهنگی، حقوقی و سازمانی در شکل‌گیری و استمرار آن نقش دارند. تحلیل فساد به‌مثابه یک پدیده فرهنگی نشان می‌دهد که عادی‌سازی رفتارهای غیرشفاف، مدارا با تخلف و شکل‌گیری شبکه‌های غیررسمی می‌تواند مرز میان رفتار قانونی و غیرقانونی را تضعیف کند (Yusoff et al., 2023). گسترش فساد نظام‌مند در بخش عمومی نیز مؤید آن است که ضعف ساختارهای پاسخ‌گویی، تمرکز قدرت و ناتوانی سازوکارهای نظارتی، فساد را از رفتارهای موردی به الگویی پایدار در تصمیم‌گیری‌های سازمانی تبدیل می‌کند (Ojok et al., 2024).

پیامدهای فساد مالی فراتر از اتلاف مستقیم منابع است و می‌تواند کیفیت خدمات عمومی، اعتماد شهروندان، مشروعیت نهادها، محیط سرمایه‌گذاری و ظرفیت توسعه را تحت تأثیر قرار دهد. هنگامی که منابع عمومی به‌جای تخصیص بر مبنای اولویت‌ها و نیازهای واقعی، تحت تأثیر روابط شخصی، فشارهای سیاسی یا منافع گروهی قرار گیرند، کارایی تخصصی کاهش می‌یابد و دستیابی به اهداف توسعه‌ای دشوار می‌شود. فساد و تقلب مالی همچنین می‌تواند بر عملکرد بازار سرمایه اثر منفی بگذارد؛ زیرا کاهش قابلیت اعتماد اطلاعات، افزایش نااطمینانی و تضعیف اعتبار نهادهای اقتصادی، تصمیم‌گیری سرمایه‌گذاران را مختل می‌کند (John et al., 2023). در کشورهای درحال توسعه، محدودیت منابع و ضعف ظرفیت‌های نهادی موجب می‌شود آثار فساد شدیدتر باشد؛ زیرا هرگونه انحراف مالی، توان دولت و سازمان‌های عمومی را برای سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها، آموزش، سلامت و رفاه اجتماعی کاهش می‌دهد. توسعه اقتصادی در چنین کشورهایی به بازسازی نهادها، تقویت حکمرانی و افزایش کارایی مدیریت منابع وابسته است (Bharti, 2020). از این‌رو، مبارزه با فساد مالی نه تنها یک ضرورت حقوقی و اخلاقی، بلکه یکی از شروط اساسی توسعه پایدار، افزایش اعتماد عمومی و بهبود عملکرد اقتصادی محسوب می‌شود.

مدیریت مالی عمومی بستر اصلی برنامه‌ریزی، تجهیز، تخصیص، مصرف و ارزیابی منابع است و کیفیت آن نقش تعیین‌کننده‌ای در کاهش فرصت‌های فساد دارد. این نظام شامل تدوین بودجه، اجرای اعتبارات، مدیریت درآمدها و هزینه‌ها، حسابداری، گزارشگری، حسابرسی و نظارت است و ضعف در هر یک از این اجزا می‌تواند زمینه ایجاد انحراف مالی را فراهم سازد. چارچوب‌های قانونی و نهادی مدیریت مالی عمومی باید به‌گونه‌ای طراحی شوند که مسئولیت‌ها، حدود اختیارات، فرایندهای تصمیم‌گیری و نحوه مصرف منابع را به‌وضوح مشخص کنند (Adekoya, 2023). مدیریت مسئولانه منابع و پاسخ‌گویی در قبال نحوه استفاده از آن‌ها از ارکان دستیابی به رفاه و پیشرفت ملی محسوب می‌شود (Chukwuebuka et al., 2022). همچنین، پاسخ‌گویی می‌تواند با بهبود کیفیت نهادها، کاهش انحراف در تخصیص منابع و تقویت اعتماد عمومی، زمینه توسعه اقتصادی را فراهم کند (Akinrujumu et al., 2024). با این حال، چالش‌های پاسخ‌گویی در بسیاری از نظام‌های اداری نشان می‌دهد که وجود قوانین و نهادهای رسمی به‌تنهایی کافی نیست و اثربخشی آن‌ها به قابلیت اجراء استقلال نظارتی و دسترسی به اطلاعات وابسته است (Matthew et al., 2020). بنابراین، مدیریت مالی کارآمد باید بتواند هم رفتارهای مالی را هدایت کند و هم امکان شناسایی انحراف از قواعد را فراهم آورد.

یکی از دلایل استمرار فساد مالی، وجود نیروها و روابطی است که خارج از فرایندهای رسمی بر تصمیم‌گیری‌های مالی اثر می‌گذارند. این عوامل پنهان ممکن است در قالب نفوذ صاحبان قدرت، شبکه‌های غیررسمی، تعارض منافع، فشار برای تخصیص منابع یا عدم افشای واقعیات مالی ظاهر شوند. نقش «دست‌های نامرئی» در مدیریت مالی عمومی نشان می‌دهد که حتی در حضور سیاست‌ها و مقررات رسمی، تصمیم‌های مالی ممکن است تحت تأثیر نیروهایی قرار گیرند که قابلیت مشاهده و پاسخ‌گویی محدودی دارند (Ewane & Elvis, 2023). در چنین شرایطی، فساد می‌تواند از شکاف میان ساختار رسمی و عملکرد واقعی سازمان بهره‌گیرد. اسناد ممکن است از نظر شکلی کامل باشند، اما اطلاعات آن‌ها نتواند ماهیت واقعی معامله، ذی‌نفع نهایی، منطق انتخاب پیمانکار یا چرایی تغییر هزینه‌ها را نشان دهد. از این‌رو، کشف فساد نیازمند عبور از کنترل صوری و تمرکز

بر روابط، الگوها، مغایرت‌ها و نقاطی است که در آن‌ها اختیار، اطلاعات و منابع مالی به‌طور هم‌زمان متمرکز شده‌اند. این ضرورت، جایگاه شفافیت مالی را به‌عنوان یکی از پایه‌های اصلی کشف فساد برجسته می‌سازد.

شفافیت مالی به معنای فراهم کردن اطلاعات جامع، صحیح، قابل‌فهم، به‌موقع و قابل‌دسترسی درباره تصمیم‌ها، فرایندها و نتایج مالی است. شفافیت سبب می‌شود اقدامات مدیران و واحدهای سازمانی در معرض مشاهده، مقایسه و ارزیابی قرار گیرد و امکان پنهان‌سازی هزینه‌ها، تعهدات، قراردادهای و روابط مالی کاهش یابد. تقویت رویه‌های حسابداری بخش عمومی، کیفیت گزارشگری و قابلیت پاسخ‌گویی می‌تواند نقش مهمی در افزایش شفافیت داشته باشد (Amalia, 2023). مطالعات مربوط به دولت‌های محلی نیز نشان می‌دهد که شفافیت از الگوها و رویه‌های متفاوتی برخوردار است و صرف انتشار اطلاعات بدون توجه به کیفیت، دسترس‌پذیری و قابلیت استفاده آن نمی‌تواند پاسخ‌گویی مؤثر ایجاد کند (Krah & Mertens, 2020). در سطح حکمرانی، حرکت به سوی شفافیت، پایداری و کارایی مستلزم اصلاح ساختارهای اطلاعاتی و پاسخ‌گویی نهادها در برابر ذی‌نفعان است (Benito et al., 2025). به همین دلیل، شفافیت باید به‌عنوان یک ظرفیت سازمانی در نظر گرفته شود که امکان مشاهده مسیر تصمیم‌گیری و مصرف منابع را از مرحله تخصیص تا ثبت، پرداخت و گزارش‌نهایی فراهم می‌کند.

تحولات دیجیتال ظرفیت شفافیت مالی را گسترش داده‌اند و امکان انتشار برخط بودجه‌ها، ثبت الکترونیکی معاملات، ردیابی پرداخت‌ها و دسترسی گسترده‌تر ذی‌نفعان به اطلاعات را فراهم ساخته‌اند. بودجه‌های دیجیتال قابل‌دسترسی برای عموم می‌توانند حرکت از محرمانگی به سوی شفافیت را تسهیل کنند و امکان ارزیابی بهتر ارزش ایجادشده از منابع عمومی را افزایش دهند (Olarewaju, 2026). بااین‌حال، دیجیتالی شدن اطلاعات تنها زمانی به شفافیت واقعی منجر می‌شود که داده‌ها کامل، استاندارد، به‌روز و قابل تحلیل باشند. در غیر این صورت، انبوهی از اطلاعات پراکنده یا پیچیده منتشر می‌شود که توانایی ذی‌نفعان برای ارزیابی عملکرد را افزایش نمی‌دهد. تجربه شفافیت در زنجیره‌های تأمین و لجستیک نیز نشان می‌دهد که دیجیتالی‌سازی می‌تواند رابطه میان شفافیت، قابلیت ردیابی و هماهنگی را تقویت کند (Iqbal & Ahmad, 2022). بنابراین، شفافیت مالی باید علاوه بر انتشار اطلاعات، قابلیت اتصال داده‌ها، ردیابی تغییرات، شناسایی ذی‌نفعان و مقایسه رویدادهای مالی را ایجاد کند. چنین شفافیتی زمینه لازم را برای کشف مغایرت‌ها و الگوهای غیرعادی فراهم می‌سازد، اما برای تشخیص اینکه یک رویداد مالی انحراف محسوب می‌شود، وجود معیارها و قواعد روشن ضروری است.

انضباط مالی مجموعه‌ای از قواعد، محدودیت‌ها و رویه‌هایی است که رفتار مالی سازمان را در چارچوب بودجه، قوانین، سیاست‌ها و اهداف تعیین‌شده هدایت می‌کند. قواعد مالی از طریق محدود کردن تصمیم‌های سلیقه‌ای، کنترل تعهدات و ایجاد معیارهای قابل‌سنجش، امکان تشخیص عدول از برنامه‌های مصوب را فراهم می‌سازند. بااین‌حال، تحلیل قواعد مالی باید فراتر از یک منطقه یا نظام خاص باشد و تفاوت‌های نهادی و حکمرانی را نیز در نظر گیرد (Smith, 2025). ابعاد مختلف حکمرانی، از جمله کیفیت تنظیم‌گری، پاسخ‌گویی و اثربخشی دولت، می‌توانند بر عقلانی‌سازی بودجه عمومی تأثیر بگذارند (Awad & Hamada, 2025). همچنین، شفافیت بخش مالی می‌تواند آثار نامطلوب افزایش مخارج بر بدهی‌های دولت را تعدیل کند و از طریق تقویت نظارت، انضباط بیشتری بر تصمیم‌های مالی تحمیل نماید (Kusi et al., 2025). بنابراین، انضباط مالی تنها به محدود کردن هزینه‌ها اشاره ندارد، بلکه شامل انضباط بودجه‌ای، کنترل تعهدات، رعایت فرایندهای معاملاتی، ثبت صحیح رویدادها، تفکیک وظایف و الزام مدیران به پاسخ‌گویی در قبال انحراف‌ها است.

کنترل بودجه‌ای یکی از مهم‌ترین ابزارهای ایجاد انضباط مالی است؛ زیرا امکان مقایسه عملکرد واقعی با برنامه‌ها، اعتبارات و اهداف مصوب را فراهم می‌کند. کنترل مؤثر بودجه می‌تواند هزینه‌های خارج از مجوز، جابه‌جایی غیرقانونی منابع، تعهدات ثبت‌نشده و انحراف از اولویت‌های سازمانی را آشکار سازد (Isaac et al., 2024). نظارت مالی نیز با بررسی نحوه تخصیص و مصرف اعتبارات می‌تواند کارایی مخارج عمومی را افزایش داده و از اتلاف منابع جلوگیری کند (Al-Ghamdi, 2024). بااین‌حال، ضعف در کنترل‌های پیشینی و پسینی سبب می‌شود بودجه به سندی تشریفاتی تبدیل شود و تصمیم‌های واقعی خارج از چارچوب آن انجام گیرد. در چنین وضعیتی، انحراف‌ها ممکن است از طریق اصلاحات مکرر، طبقه‌بندی نادرست هزینه‌ها، انتقال میان حساب‌ها یا ایجاد تعهدات پنهان پوشانده شوند. بنابراین، کشف فساد نیازمند نظامی است که اطلاعات بودجه، قرارداد، دریافت کالا یا خدمت، پرداخت و ثبت حسابداری را به یکدیگر متصل کند و هرگونه ناسازگاری میان این اجزا را به‌عنوان هشدار بالقوه در نظر گیرد.

تمرکز وجوه و یکپارچه‌سازی حساب‌های دولتی از جمله اصلاحاتی است که با هدف کاهش پراکندگی منابع، افزایش قابلیت ردیابی و جلوگیری از نشت مالی اجرا شده است. حساب واحد خزانه می‌تواند با کاهش حساب‌های خارج از نظارت و فراهم کردن تصویر جامع‌تری از جریان وجوه، امکان سوءاستفاده و پنهان‌سازی منابع را محدود کند (Ivungu et al., 2020). بررسی اثر این سازوکار بر کاهش جرائم مالی نشان می‌دهد که تمرکز و ردیابی وجوه می‌تواند ظرفیت نظارت بر دریافت‌ها و پرداخت‌ها را افزایش دهد (Udoikah et al., 2023). همچنین، ارزیابی پیشرفت حساب واحد خزانه در جلوگیری از نشت‌های مالی بر اهمیت پوشش کامل حساب‌ها، اجرای مؤثر و کنترل مستمر تأکید دارد (Nsofor et al., 2024). تجربه اصلاحات مدیریت مالی عمومی در بوتسوانا نیز نشان می‌دهد که موفقیت اصلاحات به هماهنگی میان ساختارهای قانونی، ظرفیت نهادی، فناوری و اجرای واقعی وابسته است (Lovemore, 2023). در نتیجه، اصلاحات فنی زمانی در کشف فساد اثربخش خواهند بود که از پشتیبانی مدیریتی، نظارت مستقل و سازوکار پاسخ‌گویی برخوردار باشند.

استانداردهای حسابداری و گزارشگری نیز در شفاف‌سازی وضعیت مالی و کاهش امکان تحریف نقش اساسی دارند. پذیرش استانداردهای بین‌المللی حسابداری بخش عمومی می‌تواند از طریق افزایش یکنواختی، مقایسه‌پذیری و جامعیت اطلاعات بر کاهش فساد در کشورهای درحال توسعه اثرگذار باشد (Tawiah, 2021). گزارش حسابرس کل نیز می‌تواند حاوی اطلاعاتی باشد که برداشت ذی‌نفعان از عملکرد مالی و تصمیم‌های مرتبط با تمکین را تحت تأثیر قرار دهد (Maalo et al., 2022). بااین‌حال، گزارشگری و حسابرسی تنها زمانی مؤثر است که یافته‌ها قابل پیگیری باشند و مدیران ملزم به ارائه پاسخ و اجرای اقدامات اصلاحی شوند. پاسخ‌گویی مالی از منظر نظریه‌های مبتنی بر مسئولیت اجتماعی و اخلاقی نیز بیانگر آن است که مدیران در برابر طیف گسترده‌ای از ذی‌نفعان مسئول‌اند و باید آثار تصمیم‌های مالی را به‌صورت شفاف گزارش کنند (Liwan et al., 2024). همچنین، تخصیص و مدیریت منابع در سطح محلی زمانی می‌تواند به بهبود رفاه منجر شود که با ظرفیت اجرایی، پاسخ‌گویی و نظارت بر مصرف منابع همراه باشد (Herianti & Litdia, 2021).

کنترل داخلی، اخلاق حرفه‌ای و کیفیت منابع انسانی از دیگر اجزای ضروری انضباط مالی هستند. کنترل داخلی با تفکیک وظایف، تعیین سطوح دسترسی، مستندسازی تأییدها و انجام تطبیق‌های مستقل، امکان ارتکاب و پنهان‌سازی تخلف توسط یک فرد یا واحد را کاهش می‌دهد. پاسخ‌گویی در مدیریت منابع و کنترل داخلی می‌تواند نقش مؤثری در پیشگیری از فساد در سطح سازمان‌های محلی داشته باشد (Teguh & Bahtiar, 2021). افزون بر این، پاسخ‌گویی، شفافیت و اخلاق کارکنان به‌طور هم‌زمان بر جلوگیری از تقلب در مدیریت منابع اثر می‌گذارند (Purnamasari, 2021). تلاش‌های پیشگیری از تقلب باید به اصول شفافیت و ابعاد مدیریت منابع انسانی، از جمله شایستگی، آموزش و رفتار حرفه‌ای کارکنان توجه کند (Susanto et al., 2022). عوامل مؤثر بر مدیریت مالی نیز نشان می‌دهند که کیفیت نیروی انسانی، نظام کنترل و قابلیت پاسخ‌گویی بر صحت و اثربخشی فرایندهای مالی تأثیر دارند (Syarifah Ratih Kartina, 2023). بنابراین، مدل کشف فساد باید علاوه بر سامانه‌ها و مقررات، رفتار افراد، توزیع اختیار، صلاحیت حرفه‌ای و انگیزه‌های سازمانی را دربرگیرد.

فناوری‌های دیجیتال، تحلیل داده و نظارت مستمر می‌توانند ظرفیت کشف فساد را از رسیدگی‌های پس از وقوع به شناسایی زودهنگام الگوهای پرخطر ارتقا دهند. فناوری دیجیتال از طریق ثبت ردیابی الکترونیکی، تطبیق خودکار داده‌ها و شناسایی تراکنش‌های غیرعادی، سازوکارهای کنترل فساد را تقویت می‌کند (Ismail et al., 2023). پایش مالی نیز می‌تواند با افزایش احتمال مشاهده و ارزیابی تصمیم‌های مالی، عملکرد دولت‌ها را بهبود بخشد (Nakhmurina, 2020). بازرسی‌های سیاسی و اداری متمرکز نیز نشان می‌دهند که نظارت هدفمند می‌تواند بر ارائه کالاهای عمومی کمتر قابل مشاهده و رفتار مدیران اثرگذار باشد (Li et al., 2026). چارچوب‌های تحلیلی فساد در ارزیابی‌های اقتصادی نیز بر ضرورت بررسی نهادی، شناسایی نقاط آسیب‌پذیر و ارزیابی اثربخشی سیاست‌های ضدفساد تأکید دارند (Jin, 2021). بااین‌حال، فناوری زمانی کارآمد است که داده‌های ورودی معتبر، سامانه‌ها یکپارچه، شاخص‌های هشدار روشن و مسئولیت پیگیری هشدارها مشخص باشد؛ در غیر این صورت، ابزارهای فناورانه ممکن است صرفاً حجم داده‌ها را افزایش دهند، بدون آنکه توانایی سازمان برای کشف و رسیدگی به فساد بهبود یابد.

در کنار ساختارها و فناوری، فرهنگ سازمانی و محیط نهادی می‌تواند اثربخشی شفافیت و انضباط مالی را تقویت یا تضعیف کنند. پیشگیری از فساد در مدیریت منابع محلی نیازمند توجه به روابط قدرت، هنجارهای فرهنگی و شیوه‌هایی است که رفتار مالی در بستر اجتماعی شکل می‌گیرد (Setiyawan et al., 2024). مدیریت درستکاری در

فعاليت‌هاى ادارى نيز نشان مى‌دهد كه سلامت مالى بايد در قالب ارزش‌هاى سازمانى، آموزش، نظارت و ارزىابى رفتار كاركنان نهادينه شود (Ru et al., 2024). همچنين، حاكميت قانون يكي از شروط بنيادين اثربخشي مبارزه با فساد است؛ زيرا ضعف اجراى قانون، مصونيت نخبگان و برخورد گزىنى با تخلفات مى‌تواند سازوكارهاى رسمى را بى‌اثر كند (Kungaba et al., 2021). در نتيجه، كشف فساد مالى صرفاً به معنای شناسايى يك تراكنش غيرعادي نيست، بلكه به محيطى نياز دارد كه گزارش تخلف را حمايت كند، نهادهاى نظارتى از استقلال برخوردار باشند، تعارض منافع كنترل شود و نتايج رسيدگى بدون مداخله و تبعيض اجرا گردد.

مرور ادبيات نشان مى‌دهد كه بخش مهمى از مطالعات موجود هر يك بر يكي از ابعاد پاسخ‌گويى، شفافيت، كنترل بودجه، استانداردهاى حسابدارى، حساب واحد خزانه، كنترل داخلى، فناورى دييجيتال يا فرهنگ سازمانى تمرکز كرده‌اند. با وجود اهميت اين مطالعات، فساد مالى پديده‌اى چندبعدى است و كشف آن مستلزم ارتباط منسجم ميان اطلاعات، قواعد، كنترل‌ها، فناورى، نظارت و پاسخ‌گويى است. شفافيت بدون انضباط مالى ممكن است به انتشار اطلاعاتى منجر شود كه معيار روشنى براى ارزىابى آن وجود ندارد؛ در مقابل، انضباط مالى بدون شفافيت مى‌تواند به مجموعه‌اى از قواعد تبديل شود كه نحوه رعايت يا نقض آن‌ها قابل مشاهده نيست. افزون بر اين، هر دو سازوكار بدون ظرفيت‌هاى تحليلى، حسابرسي مستمر، استقلال نظارتى و واكنش اصلاحى، توان محدودى در شناسايى فساد خواهند داشت. از اين‌رو، نياز به مدلى مفهومي وجود دارد كه شفافيت مالى و انضباط مالى را نه به‌عنوان دو عامل جداگانه، بلكه به‌عنوان دو ستون مكمّل در يك نظام كشف فساد در نظر گيرد و نقش عوامل زمينه‌اى، موانع، ظرفيت‌هاى نظارتى و پيامدهاى اصلاحى را نيز توضيح دهد.

بر اين اساس، هدف پژوهش حاضر ارائه مدل مفهومي كشف فساد مالى مبتنى بر شفافيت و انضباط مالى با استفاده از رويكرد تحليل مضمون بود.

روش پژوهش و مواد

پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردى و از نظر ماهيت و شيوه اجرا، پژوهشى كيفى با رويكرد اكتشافى بود كه با استفاده از روش تحليل مضمون انجام شد. انتخاب رويكرد كيفى با توجه به پيچيدگى، چندبعدى بودن و وابستگى پديده فساد مالى به ساختارهاى سازمانى، فرايندهاى نظارتى، سازوكارهاى گزارشگرى، رفتارهاى مديرى و شرايط نهادى صورت گرفت. تحليل مضمون اين امكان را فراهم كرد تا برداشتها، تجارب و ديده‌گاه‌هاى متخصصان درباره نقش شفافيت و انضباط مالى در شناسايى نشانه‌ها، زمينه‌ها و سازوكارهاى كشف فساد مالى استخراج و در قالب يك مدل مفهومي منسجم سازمان‌دهى شود. جامعه مورد مطالعه شامل خبرگان، مديران، حسابرسان، بازرسان، كارشناسان مالى و اعضاى هيئت علمى داراى تجربه تخصصى در زمينه حسابدارى، حسابرسي، مديريت مالى، شفافيت مالى، كنترل داخلى، نظارت سازمانى، مبارزه با فساد و سياست‌گذارى مالى در شهر تهران بود. مشاركت‌كنندگان از ميان متخصصان شاغل يا داراى سابقه فعاليت در دانشگاه‌ها، سازمان حسابرسي، ديوان محاسبات كشور، سازمان بازرسي كل كشور، وزارت امور اقتصادى و داراى، واحدهاى حسابرسي داخلى سازمان‌هاى دولتى و نهادهاى عمومى انتخاب شدند. نمونه‌گيرى به‌صورت هدفمند و با راهبرد معيارمحور آغاز شد و براى شناسايى افراد واجد دانش و تجربه عميق‌تر، از روش نمونه‌گيرى گلوله‌برى نيز استفاده شد. معيارهاى ورود به پژوهش شامل برخوردارى از حداقل مدرک كارشناسى ارشد در يكي از رشته‌هاى حسابدارى، مديريت مالى، مديريت دولتى، اقتصاد، حقوق مالى يا حوزه‌هاى مرتبط، داشتن حداقل ۱۰ سال سابقه حرفه‌اى يا دانشگاهى مرتبط، برخوردارى از تجربه مستقيم در زمينه حسابرسي، بازرسي، نظارت مالى، كنترل داخلى، رسيدگى به تخلفات مالى يا تدوين سياست‌هاى شفافيت و تمايل آگاهانه براى مشاركت در مصاحبه بود. افرادى كه تجربه كافى در حوزه موضوع پژوهش نداشتند، در جريان مصاحبه اطلاعات ناقص ارائه كردند يا تمايلى به ادامه همكارى نداشتند، از مطالعه كنار گذاشته شدند. در مجموع، ۲۱ نفر در پژوهش مشاركت كردند. فرايند نمونه‌گيرى تا رسيدن به اشباع نظرى ادامه يافت؛ به‌گونه‌اى كه پس از مصاحبه هجدهم، مضمون جديد و معنادارى به داده‌ها افزوده نشد، اما براى اطمينان از كفايت داده‌ها و تثبيت اشباع نظرى، سه مصاحبه تكميلي ديگر نيز انجام شد. پيش از آغاز هر مصاحبه، هدف پژوهش، نحوه استفاده از داده‌ها، محرمانه ماندن اطلاعات، اختياري بودن مشاركت و حق انصراف در هر مرحله براى مشاركت‌كنندگان توضيح داده شد و رضابت آگاهانه آنان دريافت گرديد. همچنين، براى حفظ محرمانگى، نام و مشخصات هويتى افراد در فرايند پياده‌سازى، تحليل و گزارش نتايج حذف و براى هر مشاركت‌كننده يك كد اختصاصى تعيين شد.

ابزار اصلى گردآورى داده‌ها، مصاحبه نيمه‌ساختاريافته عميق با خبرگان بود. راهنماى اوليه مصاحبه بر اساس هدف پژوهش، مباني نظرى فساد مالى، اصول شفافيت مالى، مؤلفه‌هاى انضباط مالى، سازوكارهاى كنترل داخلى، نظام‌هاى حسابرسي و گزارشگرى مالى و مطالعات پيشين مرتبط تدوين شد. براى بررسى روايى محتوايى و تناسب پرسش‌ها

با مسئله پژوهش، راهنمای مصاحبه در اختیار سه نفر از اعضای هیئت علمی متخصص در حوزه حسابداری، مدیریت مالی و روش‌شناسی پژوهش کیفی قرار گرفت و بر اساس دیدگاه‌های آنان، ترتیب، وضوح و دامنه پرسش‌ها اصلاح شد. سپس دو مصاحبه مقدماتی با متخصصانی دارای ویژگی‌های مشابه مشارکت‌کنندگان اصلی انجام شد تا قابلیت فهم پرسش‌ها، ترتیب منطقی آن‌ها و توانایی هر پرسش در استخراج داده‌های عمیق ارزیابی شود. اطلاعات حاصل از مصاحبه‌های مقدماتی صرفاً برای اصلاح راهنمای مصاحبه به کار رفت و در تحلیل نهایی وارد نشد. مصاحبه‌ها با پرسش‌های کلی درباره مفهوم و مصادیق فساد مالی، نشانه‌های اولیه بروز تخلفات مالی، نقش دسترسی آزاد و به‌موقع به اطلاعات مالی، کیفیت گزارشگری، پاسخ‌گویی مدیران، قابلیت ردیابی معاملات، رعایت قوانین بودجه‌ای، کنترل هزینه‌ها، مدیریت منابع، حساسی مستمر و هماهنگی نهادهای نظارتی آغاز شد. در ادامه، با توجه به پاسخ‌های هر مشارکت‌کننده، پرسش‌های کاوشگرانه‌ای مانند «لطفاً توضیح بیشتری ارائه دهید»، «این عامل چگونه به کشف فساد مالی کمک می‌کند»، «چه موانعی اثربخشی این سازوکار را کاهش می‌دهد» و «چه روابطی میان شفافیت، انضباط مالی و کشف فساد وجود دارد» مطرح شد. انعطاف‌پذیری مصاحبه نیمه‌ساختاریافته به پژوهشگر اجازه داد ضمن حفظ چارچوب اصلی، موضوعات جدید و معنادار مطرح‌شده از سوی مشارکت‌کنندگان را نیز پیگیری کند. مصاحبه‌ها به‌صورت حضوری و در مواردی که امکان ملاقات حضوری وجود نداشت، از طریق بستر ارتباطی برخط انجام شد. مدت هر مصاحبه بین ۴۵ تا ۷۵ دقیقه بود و متوسط زمان مصاحبه‌ها حدود ۵۸ دقیقه به دست آمد. با کسب اجازه از مشارکت‌کنندگان، تمامی مصاحبه‌ها به‌صورت صوتی ضبط و بلافاصله پس از پایان هر جلسه، به‌طور کامل و واژه‌به‌واژه پیاده‌سازی شد. پژوهشگر هم‌زمان با انجام مصاحبه‌ها، یادداشت‌های میدانی مربوط به تأکیدهای کلامی، مکث‌ها، نکات برجسته، شرایط مصاحبه و برداشت‌های تحلیلی اولیه را ثبت کرد. علاوه بر مصاحبه‌ها، برای افزایش غنای داده‌ها و درک بهتر زمینه پژوهش، برخی اسناد مرتبط شامل دستورالعمل‌های کنترل داخلی، گزارش‌های حساسی، آیین‌نامه‌های مالی، اسناد مربوط به شفافیت و پاسخ‌گویی مالی و مقررات نظارت بر هزینه‌ها و معاملات سازمانی نیز به‌صورت هدفمند بررسی شد. برای تأمین قابلیت اعتماد یافته‌ها، از معیارهای اعتبار، انتقال‌پذیری، وابستگی و تأییدپذیری استفاده شد. اعتبار داده‌ها از طریق درگیری مستمر با داده‌ها، بازبینی نتایج توسط مشارکت‌کنندگان، مقایسه مستمر کدها و بهره‌گیری از دیدگاه همکاران پژوهشی تأمین شد. به این منظور، خلاصه‌ای از کدها و مضامین استخراج‌شده در اختیار شش نفر از مشارکت‌کنندگان قرار گرفت و میزان انطباق آن‌ها با تجارب و دیدگاه‌های مشارکت‌کنندگان بررسی شد. همچنین، دو پژوهشگر آشنا با تحلیل داده‌های کیفی بخشی از متن مصاحبه‌ها، کدها و طبقه‌بندی مضامین را به‌طور مستقل ارزیابی کردند و اختلاف‌نظرها از طریق بحث و دستیابی به توافق برطرف شد. برای افزایش انتقال‌پذیری نیز ویژگی‌های مشارکت‌کنندگان، فرایند نمونه‌گیری، شرایط گردآوری داده‌ها و مراحل تحلیل به‌صورت دقیق توصیف شد. ثبت منظم تصمیم‌های تحلیلی، نگهداری نسخه‌های مختلف نظام کدگذاری و مستندسازی تغییرات ایجادشده در مضامین نیز برای افزایش وابستگی و تأییدپذیری یافته‌ها انجام گرفت.

داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها با استفاده از روش تحلیل مضمون شش‌مرحله‌ای براون و کلارک تحلیل شد. تحلیل داده‌ها هم‌زمان با فرایند گردآوری اطلاعات آغاز شد تا یافته‌های اولیه بتواند جهت مصاحبه‌های بعدی و پرسش‌های کاوشگرانه را مشخص کند. در مرحله نخست، پژوهشگر با گوش دادن مکرر به فایل‌های صوتی، بررسی متن پیاده‌شده مصاحبه‌ها و مطالعه چندباره یادداشت‌های میدانی، با محتوای داده‌ها آشنا شد و برداشت‌های اولیه خود را در قالب یادداشت‌های تحلیلی ثبت کرد. در مرحله دوم، متن هر مصاحبه به واحدهای معنایی کوچک‌تر تقسیم و کدهای اولیه به‌صورت استقرایی و نزدیک به عبارات مشارکت‌کنندگان استخراج شد. کدگذاری به‌صورت خطبه‌خط انجام گرفت و هر بخش از متن که حاوی مفهوم مرتبط با شفافیت، انضباط مالی، کنترل‌های سازمانی، نشانه‌های فساد، سازوکارهای کشف، موانع نظارتی یا پیامدهای اجرای نظام مالی منضبط بود، با یک یا چند کد مشخص شد. در مرحله سوم، کدهای مشابه و مرتبط با یکدیگر مقایسه و در قالب مقوله‌های اولیه و مضامین فرعی سازمان‌دهی شدند. در این مرحله، روابط مفهومی میان کدها بررسی شد و کدهایی که به جنبه‌های مشترکی از پدیده اشاره داشتند، در خوشه‌های معنایی قرار گرفتند. در مرحله چهارم، مضامین اولیه با متن کامل مصاحبه‌ها و مجموعه کدهای استخراج‌شده تطبیق داده شدند تا میزان انسجام درونی هر مضمون و تمایز آن از سایر مضامین مشخص شود. مضامین فاقد شواهد کافی حذف یا با مضامین نزدیک ادغام شدند و مضامین گسترده نیز در صورت لزوم به چند مضمون فرعی تفکیک شدند. در مرحله پنجم، ماهیت، دامنه و حدود هر مضمون تعیین و برای آن عنوانی روشن، دقیق و متناسب با محتوای داده‌ها انتخاب شد. در این مرحله، تعریف عملیاتی هر مضمون و نحوه ارتباط آن با مفهوم کشف فساد مالی، شفافیت و انضباط مالی مشخص گردید. در مرحله ششم، ساختار نهایی مضامین شامل مضامین اصلی، مضامین فرعی و کدهای پایه تدوین و بر اساس روابط میان آن‌ها، مدل مفهومی کشف فساد مالی مبتنی بر شفافیت و

انضباط مالی طراحی شد. در تدوین مدل، عوامل زمینه‌ای، مؤلفه‌های اصلی، سازوکارهای اجرایی، موانع، عوامل تسهیل‌کننده و پیامدهای مرتبط با کشف فساد مالی مورد توجه قرار گرفت. فرایند رفت‌وبرگشت میان متن مصاحبه‌ها، کدها، مضامین و مدل مفهومی تا زمانی ادامه یافت که ساختار نهایی از انسجام مفهومی کافی برخوردار شد و تمامی اجزای مدل با شواهد استخراج‌شده از داده‌ها پشتیبانی گردید. برای مدیریت، طبقه‌بندی و بازبایی داده‌ها از نرم‌افزار MAXQDA استفاده شد. با این حال، تصمیم‌گیری درباره نام‌گذاری، ادغام، تفکیک و تفسیر مضامین توسط پژوهشگر و بر اساس مقایسه مستمر داده‌ها انجام گرفت. در پایان، مدل اولیه در اختیار پنج نفر از خبرگان مشارکت‌کننده قرار گرفت و آنان درباره وضوح مفاهیم، جامعیت مؤلفه‌ها، منطقی بودن روابط و قابلیت کاربرد مدل اظهارنظر کردند. بازخوردهای دریافتی بررسی و اصلاحات لازم در عنوان مضامین، جایگاه برخی مؤلفه‌ها و روابط میان ابعاد مدل اعمال شد و بدین ترتیب، نسخه نهایی مدل مفهومی پژوهش شکل گرفت.

یافته‌ها

در این پژوهش، ۲۱ نفر از خبرگان حوزه‌های حسابداری، حسابرسی، مدیریت مالی، نظارت مالی، کنترل داخلی، بازرسی و مبارزه با فساد مالی مشارکت داشتند. از مجموع مشارکت‌کنندگان، ۱۵ نفر مرد و ۶ نفر زن بودند. دامنه سنی مشارکت‌کنندگان بین ۳۶ تا ۶۴ سال قرار داشت و میانگین سنی آنان ۴۹.۳۸ سال با انحراف معیار ۷.۲۱ بود. از نظر گروه سنی، ۴ نفر در دامنه سنی ۳۵ تا ۴۴ سال، ۱۰ نفر در دامنه سنی ۴۵ تا ۵۴ سال و ۷ نفر ۵۵ سال و بیشتر سن داشتند. از نظر سطح تحصیلات، ۸ نفر دارای مدرک کارشناسی ارشد و ۱۳ نفر دارای مدرک دکتری تخصصی بودند. رشته تحصیلی ۹ نفر حسابداری، ۵ نفر مدیریت مالی، ۳ نفر مدیریت دولتی، ۲ نفر اقتصاد و ۲ نفر حقوق مالی و اقتصادی بود. از نظر حوزه فعالیت حرفه‌ای، ۵ نفر عضو هیئت علمی دانشگاه، ۶ نفر حسابرس یا مدیر حسابرسی، ۵ نفر مدیر یا کارشناس ارشد نهادهای نظارتی و بازرسی و ۵ نفر مدیر یا کارشناس ارشد امور مالی سازمان‌های دولتی و عمومی بودند. سابقه فعالیت تخصصی مشارکت‌کنندگان بین ۱۰ تا ۳۲ سال متغیر بود و میانگین سابقه حرفه‌ای آنان ۱۸.۶۲ سال با انحراف معیار ۶.۱۴ به دست آمد. این ترکیب نشان داد که مشارکت‌کنندگان علاوه بر دانش نظری، از تجربه مستقیم و طولانی مدت در زمینه بررسی صورت‌های مالی، ارزیابی کنترل‌های داخلی، رسیدگی به تخلفات مالی، نظارت بر اجرای بودجه، تحلیل معاملات و قراردادهای و شناسایی نشانه‌های فساد برخوردار بودند. مدت مصاحبه‌ها بین ۴۵ تا ۷۵ دقیقه بود و میانگین زمان هر مصاحبه ۵۸.۱۹ دقیقه محاسبه شد. اشباع نظری پس از مصاحبه هجدهم حاصل شد، اما سه مصاحبه تکمیلی برای اطمینان از تثبیت مضامین، بررسی کفایت داده‌ها و جلوگیری از حذف احتمالی دیدگاه‌های متفاوت انجام گرفت.

تحلیل داده‌ها با مطالعه مکرر متن مصاحبه‌ها و استخراج واحدهای معنایی آغاز شد. در مرحله نخست، ۱۲۴۸ گزاره معنادار از متن مصاحبه‌ها شناسایی شد. پس از حذف گزاره‌های تکراری، ادغام مفاهیم مشابه و پالایش کدها، ۴۱۲ کد اولیه باقی ماند. کدهای اولیه در فرایند مقایسه مستمر در قالب ۹۳ مضمون پایه طبقه‌بندی شدند و سپس با توجه به شباهت مفهومی و روابط درونی، ۲۵ مضمون سازمان‌دهنده از آن‌ها استخراج شد. در مرحله نهایی، مضامین سازمان‌دهنده در قالب ۶ مضمون فراگیر شامل زیرساخت‌های شفافیت مالی، سازوکارهای انضباط مالی، ظرفیت‌های کشف و نظارت هوشمند، حکمرانی سازمانی و پاسخ‌گویی، موانع و زمینه‌های خطر فساد و پیامدها و بازخوردهای کشف فساد مالی سازمان‌دهی شدند. ساختار نهایی مضامین، تعداد مضامین پایه و فراوانی ارجاعات کدگذاری‌شده در جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱. ساختار مضامین فراگیر، مضامین سازمان‌دهنده و مضامین پایه مدل کشف فساد مالی

مضمون فراگیر	مضامین سازمان‌دهنده	تعداد مضامین پایه	تعداد ارجاعات کدگذاری‌شده	معنای تفسیری مرکزی
زیرساخت‌های شفافیت مالی	جامعیت و صحت افشای اطلاعات؛ به‌موقع بودن و دسترس‌پذیری اطلاعات؛ قابلیت ردیابی رویدادهای مالی؛ استانداردسازی و مقایسه‌پذیری گزارش‌ها؛ گزارشگری چندسطحی و پاسخ‌گویی اطلاعاتی	۲۳	۱۰۴	کاهش عدم تقارن اطلاعاتی و آشکارسازی انحراف‌ها، تناقض‌ها و روابط غیرعادی در جریان‌های مالی

حسابداری، امور مالی و هوش محاسباتی

سازوکارهای انضباط مالی	انضباط بودجه‌ای؛ انضباط هزینه و پرداخت؛ انضباط معاملات و قراردادهای انضباط حسابداری و کنترل داخلی؛ مسئولیت‌پذیری و واکنش اصلاحی	۲۰	۸۸	محدود کردن امکان دخل و تصرف سلیقه‌ای در منابع و تبدیل تخطی از قواعد مالی به نشانه قابل شناسایی
ظرفیت‌های کشف و نظارت هوشمند	یکپارچگی سامانه‌های اطلاعاتی؛ تحلیل داده‌ها و شناسایی الگوهای غیرعادی؛ حسابرسی مستمر و مبتنی بر ریسک؛ هماهنگی و تبادل اطلاعات میان نهادهای نظارتی	۱۷	۷۶	تبدیل داده‌های شفاف و قواعد انضباطی به هشدارها، شواهد و الگوهای قابل پیگیری فساد مالی
حکمرانی سازمانی و پاسخ‌گویی	استقلال نهادهای نظارتی؛ حمایت مدیریت ارشد از سلامت مالی؛ پاسخ‌گویی مدیران و صاحبان فرایند؛ فرهنگ گزارشگری تخلف	۱۴	۶۱	فراهم کردن محیط نهادی لازم برای استفاده مؤثر از شفافیت، انضباط و ابزارهای کشف فساد
موانع و زمینه‌های خطر فساد	تعارض منافع و نفوذ سیاسی؛ پیچیدگی و ابهام مقررات؛ تمرکز اختیار و ضعف تفکیک وظایف؛ پنهان‌کاری و مقاومت سازمانی	۱۱	۴۹	تضعیف قابلیت مشاهده، قابلیت کنترل و قابلیت پیگیری تخلفات مالی و ایجاد فرصت برای فساد
پیامدها و بازخوردهای فساد مالی	کشف زودهنگام و کاهش خسارت؛ افزایش بازدارندگی و اعتماد نهادی؛ اصلاح فرایندها و یادگیری سازمانی	۸	۳۴	تبدیل نتایج کشف فساد به اقدامات اصلاحی، پیشگیرانه و تقویت‌کننده نظام سلامت مالی
مجموع	۲۵ مضمون سازمان‌دهنده	۹۳	۴۱۲	شکل‌گیری یک نظام یکپارچه برای پیشگیری، شناسایی، پیگیری و اصلاح انحراف‌های مالی

مطابق جدول ۱، زیرساخت‌های شفافیت مالی با ۱۰۴ ارجاع کدگذاری شده، پرتکرارترین مضمون فراگیر پژوهش بود. مشارکت‌کنندگان شفافیت را صرفاً به معنای انتشار صورت‌های مالی یا ارائه اطلاعات عمومی تلقی نمی‌کردند، بلکه آن را مجموعه‌ای از ویژگی‌های کیفی و عملیاتی شامل صحت، جامعیت، به‌موقع بودن، دسترس‌پذیری، مقایسه‌پذیری و قابلیت ردیابی اطلاعات مالی می‌دانستند. از دیدگاه آنان، اطلاعات مالی زمانی در کشف فساد نقش مؤثر دارد که بتوان مسیر شکل‌گیری یک رویداد مالی را از مرحله تصمیم‌گیری و تخصیص منابع تا انعقاد قرارداد، پرداخت، ثبت حسابداری و گزارش نهایی دنبال کرد. سازوکارهای انضباط مالی با ۸۸ ارجاع در جایگاه دوم قرار داشت و نشان داد که وجود اطلاعات شفاف بدون الزام سازمان به رعایت قواعد بودجه‌ای، معاملاتی و حسابداری، به‌تنهایی برای کشف فساد کافی نیست. انضباط مالی موجب می‌شود حدود اختیارات، ضوابط مصرف منابع، مراحل تأیید و مسئولیت هر فرد یا واحد سازمانی مشخص شود و هرگونه عدول از قواعد به‌عنوان نشانه‌ای قابل بررسی آشکار گردد. ظرفیت‌های کشف و نظارت هوشمند نیز با ۷۶ ارجاع، حلقه واسط میان تولید اطلاعات و شناسایی فساد شناخته شد؛ زیرا داده‌های شفاف و قواعد مالی تنها زمانی به کشف فساد منجر می‌شوند که از طریق سامانه‌های یکپارچه، تحلیل داده، حسابرسی مستمر و نظارت مبتنی بر ریسک پردازش شوند. مضمون حکمرانی سازمانی و پاسخ‌گویی با ۶۱ ارجاع بیانگر آن بود که استقلال ناظران، حمایت مدیریت ارشد، پاسخ‌گویی صاحبان فرایند و وجود فرهنگ گزارشگری تخلف، شرایط نهادی اجرای مدل را فراهم می‌کند. در مقابل، موانع و زمینه‌های خطر فساد با ۴۹ ارجاع نشان داد که تعارض منافع، نفوذ سیاسی، ابهام مقررات، تمرکز اختیار، ضعف تفکیک وظایف و مقاومت در برابر افشای اطلاعات می‌توانند اثربخشی شفافیت و انضباط مالی را به‌شدت کاهش دهند. در نهایت، پیامدها و بازخوردهای کشف فساد با ۳۴ ارجاع نشان داد که کشف فساد پایان فرایند نیست، بلکه نتایج آن باید برای اصلاح فرایندها، بازطراحی کنترل‌ها، کاهش خسارت، تقویت بازدارندگی و یادگیری سازمانی مورد استفاده قرار گیرد. بنابراین، یافته‌های جدول ۱ مؤید آن است که کشف فساد مالی حاصل عملکرد یک عامل منفرد نیست، بلکه از تعامل هم‌زمان زیرساخت‌های اطلاعاتی، قواعد مالی، ظرفیت‌های تحلیلی، سازوکارهای حکمرانی و فرایندهای اصلاحی شکل می‌گیرد.

جدول ۲. مؤلفه‌ها و کارکردهای زیرساخت شفافیت مالی در کشف فساد

مؤلفه شفافیت مالی	شاخص‌های استخراج‌شده از داده‌ها	تعداد مشارکت‌کنندگان اشاره‌کننده	کارکرد در کشف فساد مالی
-------------------	---------------------------------	----------------------------------	-------------------------

ناطقی رستمی و همکاران

جامعیت و صحت افشای اطلاعات	ثبت کامل درآمدها و هزینه‌ها؛ افشای بدهی‌ها و تعهدات؛ ثبت معاملات با اشخاص وابسته؛ ارائه اطلاعات منابع و مصارف؛ جلوگیری از حساب‌های خارج از دفاتر؛ تطبیق اطلاعات مالی و عملیاتی	۲۱	جلوگیری از پنهان‌سازی تعهدات، انتقال صوری هزینه‌ها، ثبت ناقص معاملات و تحریف وضعیت واقعی منابع
بهموقع بودن و دسترس‌پذیری اطلاعات	ثبت برخط رویدادها؛ دسترسی کنترل‌شده ناظران؛ انتشار گزارش‌ها در دوره‌های منظم؛ کاهش فاصله زمانی بین وقوع و گزارش؛ امکان بازبایی سریع اسناد	۲۰	کاهش فرصت دست‌کاری اسناد، جلوگیری از حذف یا تغییر سوابق و افزایش احتمال کشف انحراف در مراحل اولیه
قابلیت ردیابی و مستندسازی	ثبت هویت تأییدکنندگان؛ نگهداری زنجیره مستندات؛ شماره‌گذاری و کدگذاری یکتای معاملات؛ ثبت تغییرات اطلاعات؛ اتصال قرارداد، پرداخت و ثبت حسابداری	۲۱	تعیین مسئولیت افراد، بازسازی مسیر وقوع تخلف، شناسایی نقاط مداخله و مستندسازی شواهد برای رسیدگی
استانداردسازی مقایسه‌پذیری	استفاده از کدینگ یکسان؛ یکنواختی طبقه‌بندی حساب‌ها؛ گزارشگری دوره‌ای قابل مقایسه؛ تعیین شاخص‌های مالی استاندارد؛ مقایسه واحدها و دوره‌های مختلف	۱۸	آشکارسازی تفاوت‌های غیرعادی، انحراف از الگوهای متعارف، تغییرات غیرقابل توجیه و عملکرد نامتوازن واحدها
گزارشگری چندسطحی و پاسخ‌گویی اطلاعاتی	گزارش به مدیریت، حسابرسی داخلی و نهاد ناظر؛ انتشار عمومی اطلاعات منتخب؛ پاسخ به مغایرت‌ها؛ الزام به توضیح انحرافات؛ گزارش معاملات پرریسک	۱۹	افزایش احتمال مشاهده تخلف توسط ناظران مختلف، کاهش امکان تبانی و وادار کردن مدیران به توضیح تصمیم‌های مالی غیرعادی

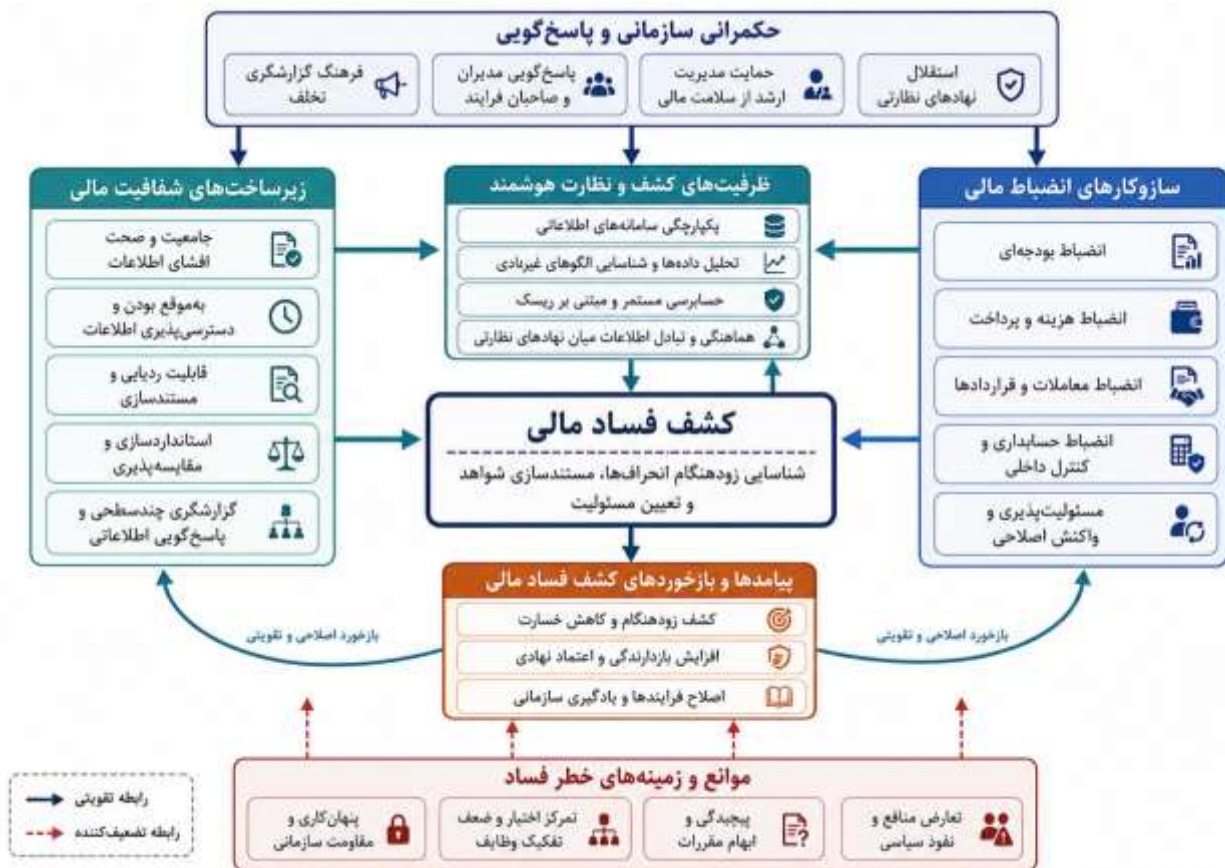
نتایج جدول ۲ نشان داد که جامعیت و صحت افشای اطلاعات و قابلیت ردیابی و مستندسازی، هر یک از سوی تمام ۲۱ مشارکت‌کننده مورد تأکید قرار گرفتند و به‌عنوان بنیادی‌ترین مؤلفه‌های شفافیت مالی شناخته شدند. مشارکت‌کنندگان معتقد بودند که بخش قابل توجهی از فساد مالی در شرایطی رخ می‌دهد که اطلاعات مربوط به بدهی‌ها، تعهدات، معاملات با اشخاص وابسته، پرداخت‌های خارج از فرایند رسمی یا منابع خارج از بودجه به‌صورت ناقص ثبت یا به‌طور هدفمند پنهان می‌شود. از این‌رو، جامعیت اطلاعات باید علاوه بر صورت‌های مالی رسمی، اطلاعات قراردادهای، ذی‌نفعان، مجوزها، جریان تأییدها و ارتباط میان عملیات واقعی و ثبت‌های حسابداری را نیز دربرگیرد. همچنین، قابلیت ردیابی به‌عنوان ویژگی‌ای معرفی شد که اطلاعات مالی را از یک مجموعه ارقام ایستا به زنجیره‌ای قابل پیگیری از تصمیم‌ها و اقدامات تبدیل می‌کند. هنگامی که هویت پیشنهاددهنده، تأییدکننده، دریافت‌کننده خدمت یا کالا، صادرکننده مجوز و دستوردهنده پرداخت مشخص باشد، امکان انتساب مسئولیت و بازسازی مسیر وقوع فساد افزایش می‌یابد. بهموقع بودن و دسترس‌پذیری اطلاعات از سوی ۲۰ مشارکت‌کننده مورد اشاره قرار گرفت و یافته‌ها نشان داد که تأخیر در ثبت یا ارائه اطلاعات، فرصت مناسبی برای اصلاح صوری اسناد، هماهنگی میان متخلفان، حذف شواهد و توجیه انحراف‌ها ایجاد می‌کند. بنابراین، ثبت برخط و دسترسی سریع نهادهای ناظر می‌تواند فاصله زمانی میان وقوع تخلف و شناسایی آن را کاهش دهد. گزارشگری چندسطحی نیز از سوی ۱۹ مشارکت‌کننده مورد تأکید قرار گرفت. بر این اساس، محدود کردن اطلاعات به یک مدیر یا یک واحد نظارتی، احتمال پنهان‌سازی یا تبانی را افزایش می‌دهد، در حالی که توزیع هدفمند اطلاعات میان مدیریت، حسابرسی داخلی، نهادهای نظارتی و در موارد مناسب افکار عمومی، احتمال مشاهده و گزارش انحراف را بیشتر می‌کند. استانداردسازی و مقایسه‌پذیری با وجود فراوانی نسبتاً کمتر، نقش تحلیلی مهمی داشت؛ زیرا مقایسه داده‌های واحدهای مختلف، دوره‌های زمانی و پروژه‌های مشابه، امکان شناسایی هزینه‌های نامتعارف، افزایش‌های ناگهانی، تکرار پرداخت‌ها و تفاوت‌های بدون توجیه را فراهم می‌سازد. در مجموع، یافته‌های این جدول بیانگر آن است که شفافیت مالی زمانی به کشف فساد منجر می‌شود که اطلاعات علاوه بر افشاشدن، دارای کیفیت، زمان‌بندی مناسب، قابلیت مقایسه و مسیر مستند قابل پیگیری باشد.

جدول ۳. سازوکارهای انضباط مالی و مسیر اثرگذاری آن‌ها بر کشف فساد

سازوکار مالی	انضباط الزامات و شاخص‌های اجرایی	تعداد مشارکت‌کنندگان اشاره‌کننده	نشانه‌های فساد قابل شناسایی	مسیر اثرگذاری بر کشف
انضباط بودجه‌ای و کنترل تعهدات	تخصیص اعتبار پیش از ایجاد تعهد؛ ثبت تعهدات قطعی و احتمالی؛ جلوگیری از	۲۰	تعهدات خارج از بودجه؛ انتقال صوری هزینه‌ها؛ مصرف منابع در مجوزهای بودجه‌ای و تبدیل	مقایسه عملکرد واقعی با

جابه‌جایی فاقد مجوز؛ تطبیق هزینه با برنامه؛ کنترل کسری و مازاد	فعالیت‌های غیرمصوب؛ ایجاد بدهی پنهان	انحراف از تخصیص مصوب به هشدار نظارتی
انضباط هزینه و پرداخت	تفکیک درخواست، تأیید، ثبت و پرداخت؛ ۲۱ کنترل اسناد مثبت؛ تطبیق دریافت کالا یا خدمت با پرداخت؛ محدودیت پرداخت نقدی؛ کنترل پرداخت‌های تکراری	ایجاد نقاط کنترل متوالی و فراهم کردن امکان تطبیق مستقل میان مجوز، سند، دریافت و پرداخت
انضباط معاملات و قراردادهای	رقابت‌پذیری مناقصه؛ افشای ذی‌نفع واقعی؛ ۱۹ ارزیابی قیمت؛ ثبت تغییرات قرارداد؛ کنترل الحاقیه‌ها؛ نظارت بر تحویل و اجرای تعهدات	تبانی در مناقصه؛ قیمت‌گذاری غیرواقعی؛ قرارداد با اشخاص وابسته؛ تغییرات مکرر مبلغ؛ پرداخت بدون اجرای تعهد
انضباط حسابداری و کنترل داخلی	تفکیک وظایف؛ کنترل دسترسی سامانه‌ای؛ ۱۸ تطبیق بانکی؛ ثبت روزانه؛ تأیید اصلاحات؛ شمارش و کنترل دارایی‌ها؛ حسابرسی داخلی مبتنی بر ریسک	ثبت‌های دستی غیرمعارف؛ حذف یا تغییر اطلاعات؛ مغایرت بانکی؛ کسری دارایی؛ انتقال بین حساب‌ها؛ اصلاحات پایان دوره
مسئولیت‌پذیری و واکنش اصلاحی	تعیین مالک هر فرایند؛ الزام به پاسخ درباره ۱۷ انحراف؛ ثبت نتیجه رسیدگی؛ اجرای ضمانت‌های قانونی؛ اصلاح فرایند و پیگیری اقدامات	تکرار تخلف؛ بی‌پاسخ ماندن هشدارها؛ بسته‌شدن صورتی پرونده؛ عدم اجرای پیشنهاد حسابرسی؛ انتقال مسئولیت

بر اساس جدول ۳، انضباط هزینه و پرداخت از سوی هر ۲۱ مشارکت‌کننده به‌عنوان مستقیم‌ترین سازوکار انضباط مالی برای کشف فساد مطرح شد. یافته‌ها نشان داد که پرداخت آخرین مرحله تبدیل تصمیم مالی به خروج واقعی منابع است و به همین دلیل، ضعف کنترل در این مرحله می‌تواند به پرداخت‌های صورتی، مضاعف، فاقد سند، غیرمرتبط با قرارداد یا پرداخت به اشخاص وابسته منجر شود. مشارکت‌کنندگان بر تفکیک وظایف میان درخواست‌کننده، تأییدکننده، ثبت‌کننده و پرداخت‌کننده تأکید داشتند و معتقد بودند تمرکز این وظایف در اختیار یک فرد یا واحد، امکان ایجاد و پنهان‌سازی تخلف را افزایش می‌دهد. انضباط بودجه‌ای با تأکید ۲۰ مشارکت‌کننده در جایگاه بعدی قرار گرفت. از دیدگاه آنان، بودجه نه تنها ابزار تخصیص منابع، بلکه مبنای شناسایی انحراف است؛ زیرا هر هزینه، تعهد یا جابه‌جایی منابع باید با یک مجوز مشخص، برنامه مصوب و سقف تعیین شده مرتبط باشد. در صورت ثبت کامل تعهدات و مقایسه مستمر عملکرد با بودجه، ایجاد بدهی‌های پنهان، مصرف منابع در فعالیت‌های غیرمصوب و انتقال صورتی هزینه‌ها سریع‌تر شناسایی می‌شود. انضباط معاملات و قراردادهای نیز از سوی ۱۹ مشارکت‌کننده مورد توجه قرار گرفت و به دلیل حجم بالای منابع درگیر در خریدها، پیمان‌ها و مناقصات، یکی از مهم‌ترین نقاط خطر فساد معرفی شد. افشای ذی‌نفعان واقعی، ثبت تمام تغییرات قرارداد، بررسی قیمت‌های پیشنهادی، کنترل الحاقیه‌ها و تطبیق پرداخت با پیشرفت واقعی کار، امکان شناسایی تبانی، گران‌نمایی، قراردادهای صورتی و پرداخت بدون دریافت خدمت را فراهم می‌کند. انضباط حسابداری و کنترل داخلی از سوی ۱۸ مشارکت‌کننده مطرح شد و یافته‌ها نشان داد که ثبت‌های دستی، اصلاحات غیرعادی در پایان دوره، مغایرت‌های بانکی حل‌نشده، انتقال‌های مکرر میان حساب‌ها و تغییر سوابق سامانه‌ای می‌توانند به‌عنوان نشانه‌های هشداردهنده فساد مورد استفاده قرار گیرند. در نهایت، مسئولیت‌پذیری و واکنش اصلاحی با تأکید ۱۷ مشارکت‌کننده، حلقه تکمیل‌کننده انضباط مالی شناخته شد. به اعتقاد مشارکت‌کنندگان، حتی دقیق‌ترین کنترل‌ها در صورتی که هشدارهای آن‌ها پیگیری نشود، مدیران ملزم به پاسخ‌گویی نباشند و نتایج رسیدگی به اصلاح فرایند منجر نشود، به تدریج اعتبار و اثربخشی خود را از دست می‌دهند. بنابراین، انضباط مالی علاوه بر قواعد پیشینی برای کنترل منابع، مستلزم سازوکار پسینی برای رسیدگی، پاسخ‌گویی، اعمال ضمانت اجرا و جلوگیری از تکرار تخلف است.



شكل ۱. مدل مفهومی کشف فساد مالی مبتنی بر شفافیت و انضباط مالی

مدل مفهومی استخراج‌شده از داده‌ها نشان داد که کشف فساد مالی در مرکز تعامل دو ستون اصلی شفافیت مالی و انضباط مالی قرار دارد. شفافیت مالی، قابلیت مشاهده و شناخت رویدادهای مالی را ایجاد می‌کند و از طریق افشای جامع، دسترسی به موقع، قابلیت ردیابی، مقایسه‌پذیری و گزارشگری چندسطحی، اطلاعات لازم برای شناسایی انحراف‌ها را فراهم می‌سازد. در مقابل، انضباط مالی معیار و قاعده‌ای فراهم می‌کند که اطلاعات موجود بر اساس آن ارزیابی شود. به بیان دیگر، شفافیت مشخص می‌کند چه اتفاقی افتاده است و انضباط مالی تعیین می‌کند آیا آنچه رخ داده با قوانین، بودجه، اختیارات، قراردادها و ضوابط کنترل داخلی انطباق دارد یا خیر. در نبود شفافیت، انحراف‌ها قابل مشاهده نیستند و در نبود انضباط، حتی در صورت مشاهده اطلاعات، معیار روشنی برای تشخیص تخلف وجود نخواهد داشت. از این رو، هم‌افزایی این دو بعد، هسته مرکزی مدل را تشکیل داد.

در مدل نهایی، زیرساخت‌های شفافیت مالی و سازوکارهای انضباط مالی ابتدا داده‌ها و معیارهای لازم را تولید می‌کنند و سپس این داده‌ها از طریق ظرفیت‌های کشف و نظارت هوشمند به نشانه‌ها و هشدارهای قابل رسیدگی تبدیل می‌شوند. یکپارچگی سامانه‌های مالی، اتصال اطلاعات بودجه، قرارداد، پرداخت و حسابداری، تحلیل الگوهای غیرعادی، حسابرسی مستمر و تبادل اطلاعات میان نهادهای نظارتی، سازوکارهای عملیاتی این تبدیل را تشکیل می‌دهند. یافته‌ها نشان داد که سامانه‌های جزیره‌ای و داده‌های پراکنده، امکان تطبیق اطلاعات و شناسایی روابط پنهان را کاهش می‌دهند. در مقابل، اتصال پایگاه‌های اطلاعاتی می‌تواند مواردی مانند تکرار ذی‌نفعان، تمرکز قراردادها در اشخاص خاص، تغییرات غیرعادی قیمت، پرداخت‌های خردشده، تراکنش‌های پرتکرار و روابط میان مدیران و طرف‌های قرارداد را آشکار سازد. حسابرسی مبتنی بر ریسک نیز منابع نظارتی را به حوزه‌هایی هدایت می‌کند که احتمال و پیامد فساد در آن‌ها بیشتر است و از اتکای صرف به رسیدگی‌های دوره‌ای و نمونه‌گیری‌های محدود جلوگیری می‌کند.

حکمرانی سازمانی و پاسخ‌گویی در مدل به عنوان عامل زمینه‌ای تسهیل‌کننده عمل می‌کند. استقلال نهادهای نظارتی، حمایت مدیریت ارشد از افشای تخلف، امنیت گزارشگران، الزام مدیران به ارائه توضیح و اجرای نتایج حسابرسی، شدت اثر شفافیت و انضباط مالی بر کشف فساد را افزایش می‌دهد. در مقابل، موانع و زمینه‌های خطر فساد از جمله تعارض منافع، نفوذ سیاسی، تمرکز اختیار، ابهام مقررات، ضعف تفکیک وظایف و پنهان‌کاری سازمانی، روابط اصلی مدل را تضعیف می‌کنند. هنگامی که مدیر یا مقام تصمیم‌گیر بتواند بر

انتخاب پیمانکار، تأیید معامله، پرداخت و فرایند رسیدگی اثر هم‌زمان داشته باشد، حتی وجود اطلاعات و مقررات رسمی نیز نمی‌تواند کشف مؤثر فساد را تضمین کند. بنابراین، مدل مفهومی علاوه بر عناصر فنی و مالی، بر ضرورت اصلاح ساختار قدرت، کاهش تعارض منافع و تقویت استقلال نظارت تأکید دارد.

خروجی مستقیم مدل، کشف زود هنگام نشانه‌های فساد، کاهش زمان شناسایی، مستندسازی شواهد، تعیین مسئولیت و افزایش قابلیت پیگیری تخلفات است. با این حال، یافته‌ها نشان داد که خروجی نهایی باید از سطح کشف موردی فراتر رود و به اصلاح فرایندها، بازطراحی کنترل‌ها، افزایش بازدارندگی و یادگیری سازمانی منجر شود. نتایج هر پرونده فساد باید به عنوان منبعی برای شناخت نقاط ضعف نظام مالی مورد استفاده قرار گیرد و اطلاعات حاصل از آن به اصلاح قواعد بودجه‌ای، تغییر سطوح دسترسی، بازنگری فرایند قراردادهای، تقویت کنترل‌های سامانه‌ای و بهبود شاخص‌های هشدار منجر شود. بدین ترتیب، رابطه‌ای بازخوردی در مدل شکل می‌گیرد که در آن کشف فساد به تقویت شفافیت، انضباط مالی و ظرفیت نظارتی منجر می‌شود و این تقویت نیز احتمال کشف زود هنگام تخلفات آینده را افزایش می‌دهد. برآیند کلی مدل آن است که کشف پایدار فساد مالی نه از طریق افزایش صرف مقررات و نه از طریق انتشار منفرد اطلاعات حاصل می‌شود، بلکه نیازمند نظامی یکپارچه است که در آن اطلاعات صحیح و قابل ردیابی، قواعد مالی روشن، فناوری تحلیلی، نظارت مستقل، پاسخ‌گویی مؤثر و یادگیری مستمر به صورت هماهنگ عمل کنند.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف ارائه مدل مفهومی کشف فساد مالی مبتنی بر شفافیت و انضباط مالی و با استفاده از رویکرد تحلیل مضمون انجام شد. تحلیل داده‌های حاصل از مصاحبه با ۲۱ نفر از خبرگان نشان داد که کشف اثربخش فساد مالی بر پایه تعامل شش مضمون فراگیر شامل زیرساخت‌های شفافیت مالی، سازوکارهای انضباط مالی، ظرفیت‌های کشف و نظارت هوشمند، حکمرانی سازمانی و پاسخ‌گویی، موانع و زمینه‌های خطر فساد و پیامدها و بازخوردهای کشف فساد مالی شکل می‌گیرد. در مجموع، ۹۳ مضمون پایه در قالب ۲۵ مضمون سازمان‌دهنده و ۶ مضمون فراگیر طبقه‌بندی شد. این یافته نشان می‌دهد که فساد مالی را نمی‌توان صرفاً از طریق افزایش نظارت رسمی، تشدید مجازات یا انتشار اطلاعات مالی کنترل و کشف کرد، بلکه شناسایی آن مستلزم استقرار نظامی یکپارچه است که در آن کیفیت اطلاعات، قواعد مالی، فناوری، نظارت، پاسخ‌گویی و اصلاح فرایندها به صورت هماهنگ عمل کنند. این برداشت با دیدگاه مطالعاتی همسو است که فساد را پدیده‌ای نهادی، چندسطحی و وابسته به ساختارهای حکمرانی معرفی کرده‌اند و نشان داده‌اند که فساد نظام‌مند در شرایطی گسترش می‌یابد که کنترل‌های رسمی از ظرفیت اجرایی، استقلال و پشتوانه فرهنگی کافی برخوردار نباشند (Ojok et al., 2024; Yusoff et al., 2023). همچنین، نتایج با این دیدگاه مطابقت دارد که مدیریت مالی عمومی زمانی می‌تواند به حکمرانی مطلوب منجر شود که چارچوب‌های قانونی، نهادی و اجرایی آن به صورت منسجم طراحی شده باشند (Adekoya, 2023).

نخستین و پرتکرارترین مضمون فراگیر، زیرساخت‌های شفافیت مالی بود. مشارکت‌کنندگان بر این باور بودند که شفافیت مالی تنها به انتشار صورت‌های مالی محدود نیست، بلکه باید جامعیت، صحت، به موقع بودن، دسترسی‌پذیری، مقایسه‌پذیری و قابلیت ردیابی اطلاعات را دربرگیرد. این یافته بیانگر آن است که اطلاعات زمانی در کشف فساد مؤثر است که بتوان مسیر تصمیم مالی را از مرحله تخصیص اعتبار تا قرارداد، پرداخت، ثبت حسابداری و گزارش نهایی بازسازی کرد. در بسیاری از موارد، تخلف مالی در اسناد رسمی به صورت آشکار دیده نمی‌شود و از طریق حذف بخشی از اطلاعات، ثبت ناقص تعهدات، طبقه‌بندی نادرست هزینه‌ها یا پنهان‌سازی روابط ذی‌نفعان رخ می‌دهد. بنابراین، شفافیت واقعی مستلزم آن است که علاوه بر ارقام مالی، اطلاعات مربوط به تصمیم‌گیرندگان، تأییدکنندگان، ذی‌نفعان و تغییرات ایجادشده در فرایند ثبت شود. این نتیجه با پژوهش‌هایی همسو است که شفافیت را عامل کاهش عدم تقارن اطلاعاتی و افزایش قابلیت پاسخ‌گویی در بخش عمومی معرفی کرده‌اند (Amalia, 2023; Krah & Mertens, 2020). همچنین، تأکید بر انتشار بودجه‌های دیجیتال و دسترسی عمومی به اطلاعات مالی با این یافته هماهنگ است که حرکت از محرمانگی به سوی شفافیت می‌تواند ارزش‌آفرینی و نظارت عمومی بر منابع را تقویت کند (Olarewaju, 2026). با این حال، نتایج پژوهش حاضر نشان داد که صرف انتشار اطلاعات کافی نیست و اطلاعات باید قابل استفاده، قابل مقایسه و قابل ردیابی باشد؛ موضوعی که با نقش دیجیتالی‌سازی در تقویت شفافیت و قابلیت ردیابی در فرایندهای مالی و زنجیره تأمین نیز انطباق دارد (Iqbal & Ahmad, 2022).

دومین مضمون فراگیر، سازوکارهای انضباط مالی بود که شامل انضباط بودجه‌ای، کنترل هزینه و پرداخت، انضباط معاملات و قراردادهای، انضباط حسابداری و کنترل داخلی و مسئولیت‌پذیری و واکنش اصلاحی بود. یافته‌ها نشان داد که شفافیت اطلاعات، بدون وجود قواعد روشن برای ارزیابی انحراف، نمی‌تواند به‌تنهایی فساد را آشکار کند. انضباط مالی معیارهایی را فراهم می‌کند که بر اساس آن می‌توان تشخیص داد یک تصمیم یا تراکنش با بودجه، قانون، حدود اختیار و رویه‌های مصوب انطباق دارد یا خیر. کنترل بودجه‌ای از طریق مقایسه عملکرد واقعی با برنامه مصوب، امکان شناسایی هزینه‌های خارج از مجوز، ایجاد تعهدات پنهان و جابه‌جایی غیرقانونی منابع را فراهم می‌کند. این یافته با نتایج مطالعاتی همسو است که کنترل بودجه‌ای را یکی از اجزای اصلی مدیریت مالی عمومی و ابزاری برای کاهش انحراف در مصرف منابع معرفی کرده‌اند (Isaac et al., 2024). همچنین، نقش نظارت مالی در افزایش کارایی مخارج عمومی و کاهش اتلاف منابع، یافته حاضر را تأیید می‌کند (Al-Ghamdi, 2024). تأکید مشارکت‌کنندگان بر تفکیک وظایف، کنترل اسناد، تطبیق پرداخت با دریافت واقعی کالا یا خدمت و محدود کردن ثبت‌های دستی نیز با مطالعاتی هماهنگ است که کنترل داخلی و پاسخ‌گویی را عوامل مهم پیشگیری از فساد معرفی کرده‌اند (Purnamasari, 2021; Teguh & Bahtiar, 2021). افزون بر این، یافته‌ها نشان دادند که انضباط مالی باید بر حوزه قراردادهای و معاملات تمرکز ویژه داشته باشد؛ زیرا تبانی، قیمت‌گذاری غیرواقعی، قرارداد با اشخاص وابسته و الحاقیه‌های مکرر از مهم‌ترین مسیرهای فساد به شمار می‌روند.

یافته مهم دیگر پژوهش، نقش میانجی ظرفیت‌های کشف و نظارت هوشمند در تبدیل شفافیت و انضباط مالی به کشف واقعی فساد بود. بر اساس نتایج، وجود اطلاعات شفاف و قواعد مالی تنها زمانی به شناسایی تخلف منجر می‌شود که سامانه‌های اطلاعاتی یکپارچه، تحلیل داده، حسابرسی مستمر، نظارت مبتنی بر ریسک و تبادل اطلاعات میان نهادهای نظارتی وجود داشته باشد. در سامانه‌های جزیره‌ای، اطلاعات قراردادهای، پرداخت‌ها، بودجه و ثبت‌های حسابداری از یکدیگر جدا هستند و امکان شناسایی روابط و مغایرت‌ها کاهش می‌یابد. در مقابل، یکپارچگی سامانه‌ها می‌تواند روابط غیرعادی میان پیمانکاران، مدیران، پرداخت‌ها و تغییرات قرارداد را آشکار سازد. این نتیجه با مطالعاتی که نقش فناوری دیجیتال را در تقویت کنترل فساد و ایجاد ردپای الکترونیکی تراکنش‌ها بررسی کرده‌اند، همخوان است (Ismail et al., 2023). همچنین، نقش پایش مالی در بهبود عملکرد دولت و افزایش احتمال شناسایی انحرافات، یافته حاضر را پشتیبانی می‌کند (Nakhmurina, 2020). بررسی‌های مربوط به بازرسی‌های سیاسی و اداری نیز نشان داده‌اند که نظارت هدفمند می‌تواند رفتار مدیران و کیفیت ارائه خدمات عمومی را تغییر دهد (Li et al., 2026). بنابراین، فناوری در مدل پژوهش حاضر صرفاً ابزار ثبت اطلاعات نیست، بلکه مکانیزمی برای تحلیل روابط، شناسایی الگوهای غیرعادی و اولویت‌بندی حوزه‌های پرخطر محسوب می‌شود.

نتایج همچنین نشان داد که حکمرانی سازمانی و پاسخ‌گویی نقش زمینه‌ای و تسهیل‌کننده در عملکرد مدل دارد. استقلال نهادهای نظارتی، حمایت مدیریت ارشد، الزام مدیران به پاسخ‌گویی و وجود فرهنگ گزارشگری تخلف، شدت اثر شفافیت و انضباط مالی بر کشف فساد را افزایش می‌دهد. در صورتی که نهادهای ناظر تحت نفوذ مدیران یا گروه‌های ذی‌نفع باشند، اطلاعات شفاف نیز ممکن است نادیده گرفته شود و انحراف‌ها بدون رسیدگی باقی بماند. این یافته با مطالعاتی سازگار است که پاسخ‌گویی را یکی از پایه‌های توسعه اقتصادی و مدیریت اثربخش منابع معرفی کرده‌اند (Akinrujumu et al., 2024; Chukwuebuka et al., 2022). همچنین، تأکید بر حکمرانی، شفافیت و کارایی در اصلاح ساختارهای عمومی با نتایج پژوهش حاضر همسو است (Benito et al., 2025). یافته‌ها نشان دادند که پاسخ‌گویی نباید به ارائه توضیح صوری محدود شود، بلکه باید شامل تعیین مسئولیت، پیگیری انحراف، اجرای ضمانت‌ها و اصلاح فرایند باشد. این امر با رویکردهای حسابداری و مدیریت مالی که پاسخ‌گویی را تعهدی در برابر ذی‌نفعان گسترده تلقی می‌کنند، همخوانی دارد (Liwana et al., 2024). افزون بر این، حاکمیت قانون و اجرای بی‌طرفانه مقررات برای اثربخشی مبارزه با فساد ضروری است؛ زیرا برخورد گزینشی با تخلفات یا مصونیت گروه‌های قدرتمند، اعتبار نظام نظارتی را تضعیف می‌کند (Kungaba et al., 2021).

مضمون موانع و زمینه‌های خطر فساد نشان داد که تعارض منافع، نفوذ سیاسی، تمرکز اختیار، ابهام مقررات، ضعف تفکیک وظایف و مقاومت سازمانی می‌توانند روابط اصلی مدل را تضعیف کنند. این نتیجه اهمیت ساختارهای غیررسمی و روابط قدرت را در تبیین فساد نشان می‌دهد. در بسیاری از سازمان‌ها، اگر یک فرد یا واحد بتواند هم‌زمان بر انتخاب طرف قرارداد، تأیید معامله، پرداخت و رسیدگی اثر بگذارد، احتمال تبانی و پنهان‌سازی افزایش می‌یابد. از سوی دیگر، پیچیدگی و ابهام مقررات، امکان تفسیر سلیقه‌ای و توجیه تصمیم‌های غیرعادی را فراهم می‌کند. این یافته با دیدگاه «دست‌های نامرئی» در مدیریت مالی عمومی هماهنگ است که بر نقش نیروها و روابط پنهان در انحراف سیاست‌ها و تصمیم‌های مالی تأکید دارد (Ewane & Elvis, 2023). همچنین، فساد نظام‌مند در بخش عمومی اغلب در بستر شبکه‌های نفوذ، ضعف پاسخ‌گویی و عادی‌شدن رفتارهای

غیرشفاف شکل می‌گیرد (Ojok et al., 2024). بررسی پیشگیری از فساد در سطح محلی نیز نشان داده است که روابط قدرت و زمینه‌های فرهنگی باید در کنار ابزارهای رسمی مورد توجه قرار گیرند (Setiyawan et al., 2024). بنابراین، موفقیت مدل پیشنهادی نیازمند آن است که علاوه بر تقویت سامانه‌ها و مقررات، ساختار اختیار، تعارض منافع و فرهنگ پنهان کاری نیز اصلاح شود.

آخرین مضمون فراگیر به پیامدها و بازخوردهای کشف فساد مالی اختصاص داشت. نتایج نشان داد که کشف فساد نباید به شناسایی یک مورد تخلف و مجازات فرد متخلف محدود شود، بلکه باید به کاهش خسارت، افزایش بازدارندگی، تقویت اعتماد نهادی، اصلاح فرایندها و یادگیری سازمانی منجر شود. این یافته بیانگر وجود یک چرخه بازخوردی است که در آن نتایج رسیدگی به فساد برای بازطراحی کنترل‌ها، اصلاح سطوح دسترسی، بهبود شاخص‌های هشدار و تقویت شفافیت به کار گرفته می‌شود. در غیر این صورت، سازمان ممکن است بارها با الگوهای مشابه فساد مواجه شود. این نتیجه با دیدگاه‌هایی همسو است که اصلاحات مدیریت مالی عمومی را فرایندی مستمر و وابسته به یادگیری نهادی می‌دانند (Lovemore, 2023). همچنین، تمرکز وجوه و اصلاح سازوکارهای خزانه‌داری زمانی اثربخش است که یافته‌های نظارتی به اصلاح ساختار حساب‌ها و مسیر جریان وجوه منجر شود (lvungu et al., 2020; Nsofor et al., 2024; Udoikah et al., 2023). از سوی دیگر، استانداردسازی گزارشگری و پذیرش استانداردهای حسابداری می‌تواند قابلیت مقایسه و شناسایی انحراف‌ها را تقویت کند و از این طریق زمینه اصلاح مستمر را فراهم سازد (Tawiah, 2021). بنابراین، مدل نهایی پژوهش یک نظام خطی نیست، بلکه سازوکاری پویا و بازخوردی است که در آن کشف فساد، خود به تقویت ظرفیت‌های پیشگیری و نظارت آینده منجر می‌شود.

در مجموع، مدل مفهومی ارائه‌شده نشان داد که شفافیت مالی و انضباط مالی دو ستون مکمل کشف فساد هستند. شفافیت، قابلیت مشاهده رویدادهای مالی را افزایش می‌دهد و انضباط، معیار تشخیص انحراف را فراهم می‌کند. ظرفیت‌های هوشمند، این اطلاعات و معیارها را به هشدار و شواهد تبدیل می‌کنند؛ حکمرانی و پاسخ‌گویی، بستر اجرای مؤثر آن‌ها را فراهم می‌سازد؛ موانع نهادی و سازمانی می‌توانند این روابط را تضعیف کنند؛ و پیامدهای کشف نیز به اصلاح و تقویت نظام منجر می‌شوند. این نتیجه با مطالعاتی همسو است که بر نقش ترکیبی شفافیت، پاسخ‌گویی، مدیریت منابع، فناوری و کنترل داخلی در کاهش فساد تأکید کرده‌اند (Matthew et al., 2020; Susanto et al., 2022; Syarifah Ratih Kartina, 2023). همچنین، اهمیت تحلیل حکمرانی و قواعد مالی در بسترهای مختلف نشان می‌دهد که مدل‌های ضدفساد باید با شرایط نهادی هر کشور یا سازمان تطبیق داده شوند (Awwad & Hamada, 2025; Smith, 2025). بر این اساس، ارزش افزوده پژوهش حاضر در ارائه چارچوبی یکپارچه است که ابعاد اطلاعاتی، کنترلی، فناورانه، نهادی و اصلاحی کشف فساد مالی را در یک مدل منسجم به یکدیگر پیوند می‌دهد.

این پژوهش با محدودیت‌هایی همراه بود. نخست، داده‌ها از طریق مصاحبه با خبرگان مستقر در شهر تهران گردآوری شد و ممکن است دیدگاه متخصصان سایر استان‌ها، سازمان‌های محلی و نهادهای دارای ساختارهای مالی متفاوت به‌طور کامل در مدل منعکس نشده باشد. دوم، ماهیت حساس موضوع فساد مالی می‌توانست موجب خودداری برخی مشارکت‌کنندگان از بیان تجربه‌های مستقیم یا جزئیات مربوط به پرونده‌های واقعی شود. سوم، یافته‌ها بر ادراک، تجربه و تفسیر خبرگان استوار بود و به‌رغم استفاده از بازبینی مشارکت‌کنندگان و ارزیابی همکاران پژوهشی، احتمال تأثیر پیش‌فرض‌های پژوهشگر در فرایند کدگذاری و تفسیر داده‌ها به‌طور کامل قابل حذف نبود. چهارم، مدل مفهومی در این مرحله به‌صورت کیفی تدوین شد و روابط میان ابعاد آن از طریق داده‌های کمی، آزمون معادلات ساختاری یا مقایسه عملکرد سازمان‌ها بررسی نشد. افزون بر این، تنوع سازمانی و تفاوت در سطح بلوغ سامانه‌های مالی ممکن است قابلیت انتقال مستقیم مدل به همه سازمان‌ها را محدود کند.

پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آینده، مدل مفهومی ارائه‌شده با استفاده از روش‌های کمی و ابزارهای اندازه‌گیری معتبر عملیاتی و آزمون شود. تدوین پرسشنامه بر اساس مضامین و شاخص‌های استخراج‌شده و بررسی روابط میان شفافیت مالی، انضباط مالی، ظرفیت نظارت هوشمند و کشف فساد با استفاده از مدل‌سازی معادلات ساختاری می‌تواند اعتبار تجربی مدل را افزایش دهد. انجام مطالعات مقایسه‌ای میان سازمان‌های دولتی، عمومی و خصوصی و نیز مقایسه استان‌ها یا کشورها می‌تواند نقش تفاوت‌های نهادی و فرهنگی را روشن سازد. همچنین، بررسی طولی سازمان‌هایی که اصلاحات شفافیت، حسابرسی مستمر یا سامانه‌های یکپارچه مالی را اجرا می‌کنند، می‌تواند آثار واقعی این اقدامات را بر کاهش تخلف نشان دهد. پژوهش درباره نقش هوش مصنوعی، تحلیل شبکه، داده‌کاوی و سامانه‌های هشدار زودهنگام در کشف الگوهای پیچیده فساد نیز می‌تواند ابعاد

فناورانه مدل را توسعه دهد. افزون بر این، مطالعه تجربه گزارشگران تخلف، مدیران مالی و حسابرسان در مواجهه با فشارهای سیاسی و تعارض منافع می‌تواند شناخت عمیق‌تری از موانع اجرای مدل فراهم کند.

به سازمان‌ها پیشنهاد می‌شود ابتدا نقشه کامل جریان اطلاعات و منابع مالی خود را از مرحله تصمیم‌گیری تا پرداخت و گزارش نهایی ترسیم و نقاطی را که در آن‌ها اختیار، اطلاعات و امکان تأیید در دست یک فرد یا واحد متمرکز است، شناسایی کنند. ایجاد سامانه‌های یکپارچه میان بودجه، قرارداد، خزانه، پرداخت و حسابداری، ثبت هویت تمام تأییدکنندگان و نگهداری سابقه تغییرات باید در اولویت قرار گیرد. همچنین، لازم است شاخص‌های هشدار برای تراکنش‌های تکراری، پرداخت‌های خردشده، تغییرات غیرعادی قرارداد، ثبت‌های دستی و معاملات با اشخاص وابسته تعریف شود. تقویت استقلال حسابداری داخلی، ایجاد کانال امن گزارش تخلف، الزام مدیران به پاسخ‌گویی و پیگیری اجرای توصیه‌های حسابداری از دیگر اقدامات ضروری است. سازمان‌ها باید نتایج هر پرونده فساد را به بازطراحی فرایندها و کنترل‌ها تبدیل کنند و از محدود کردن رسیدگی به مجازات فردی خودداری نمایند. آموزش مستمر کارکنان مالی، تدوین سیاست تعارض منافع، چرخش دوره‌ای مسئولیت‌های حساس و انتشار گزارش‌های قابل فهم برای ذی‌نفعان نیز می‌تواند اثربخشی مدل را در عمل افزایش دهد.

مشارکت نویسندگان

در نگارش این مقاله تمامی نویسندگان نقش یکسانی ایفا کردند.

تشکر و قدردانی

از تمامی کسانی که در طی مراحل این پژوهش به ما یاری رساندند تشکر و قدردانی می‌گردد.

تعارض منافع

در انجام مطالعه حاضر، هیچ‌گونه تضاد منافی وجود ندارد.

حمایت مالی

این پژوهش حامی مالی نداشته است.

موازین اخلاقی

در انجام این پژوهش تمامی موازین و اصول اخلاقی رعایت گردیده است.

References

- Adekoya, A. A. (2023). Public Financial Management in Nigeria: The Goals, Concepts, Legal and Institutional Framework, and Reforms for Good Governance. *International Journal of Management and Economics Invention*, 09(05). <https://doi.org/10.47191/ijmei/v9i5.01>
- Akinrujomu, F. T., Momodu, G. I., Osuwah, O. C., & Ononiwu, O. N. (2024). Accountability and Economic Development in Nigeria. *African Journal of Accounting and Financial Research*, 7(3), 188-206. <https://doi.org/10.52589/ajaf-133qnxov>
- Al-Ghamdi, M. M. M. (2024). The Role of Financial Oversight in Enhancing the Efficiency of Public Spending in the Kingdom of Saudi Arabia. *International Journal of Religion*, 5(11), 8187-8211. <https://doi.org/10.61707/qvcdwb33>
- Amalia, M. M. (2023). Enhancing Accountability and Transparency in the Public Sector: A Comprehensive Review of Public Sector Accounting Practices. *The Es Accounting and Finance*, 1(03), 160-168. <https://doi.org/10.58812/esaf.v1i03.105>
- Awwad, B., & Hamada, K. (2025). Exploring the Effect of Governance Dimensions on Rationalization of Public Budget. <https://doi.org/10.21203/rs.3.rs-7049377/v1>

- Benito, B., Guillamón, M. D., & Ríos, A. M. (2025). Transforming European Governance: Proposals Towards Transparency, Sustainability and Efficiency for the New European Commission (2024–2029). *Financial Accountability and Management*, 42(1), 141-150. <https://doi.org/10.1111/faam.70007>
- Bharti, S. S. (2020). Development Economics and Re-Construction of Developing Countries. *Journal of Scientific Papers Social Development & Security*, 10(4), 69-77. <https://doi.org/10.33445/sds.2020.10.4.6>
- Chukwuebuka, O. J., Obioma, O. O., & Okenwa, O. C. (2022). Accountability and Resource Management: Building Blocks Towards National Prosperity. *Asian Journal of Economics Business and Accounting*, 19-30. <https://doi.org/10.9734/ajeba/2022/v2i2i230544>
- Ewane, E. B., & Elvis, N. (2023). A Theoretical Approach of “Invisible Hands” in Public Finance Management: An Urgent Need for Fiscal Policy Sustainability in Developing Countries. *Asian Journal of Economics Business and Accounting*, 1-11. <https://doi.org/10.9734/ajeba/2023/v23i1911>
- Herianti, E., & Litdia, L. (2021). The Role of Village Fund Allocation (ADD) in Improving Community Welfare Through Village Potential. *Jurnal Tata Kelola Dan Akuntabilitas Keuangan Negara*, 99-115. <https://doi.org/10.28986/jtaken.v8i1.752>
- Iqbal, T., & Ahmad, S. (2022). Transparency in Humanitarian Logistics and Supply Chain: The Moderating Role of Digitalisation. *Journal of Humanitarian Logistics and Supply Chain Management*, 12(3), 425-448. <https://doi.org/10.1108/jhlscm-04-2021-0029>
- Isaac, A., Ojeme, S. S., & Olusegun, A. A. (2024). Budgetary Control and Public Sector Financial Management in Nigeria. *International Journal of Advanced Multidisciplinary Research and Studies*, 4(4), 603-608. <https://doi.org/10.62225/2583049x.2024.4.4.3077>
- Ismail, N. S. A., Bakar, M. Z. A., & Zamani, A. F. (2023). Digital Technologie and Corruption Control Mechanism. *E3s Web of Conferences*, 440, 04004. <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202344004004>
- Ivungu, J. A., Ganyam, A. I., Agbo, A., & Ola, P. O. (2020). Effect of Treasury Single Account (TSA) on Corruption in the Nigerian Public Sector. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 10(3). <https://doi.org/10.6007/ijarbs/v10-i3/7021>
- Jin, Y. (2021). Framework to Discuss Corruption in OECD Economic Surveys. <https://doi.org/10.1787/d1e523ef-en>
- John, O. N., Okonkwo, V. I., Okaro, C. S. O., Martins, B. O., & Otekunrin, A. O. (2023). Effect of Fraud and Corruption on Capital Market Performance in Nigeria. *Journal of Economics Management and Trade*, 40-53. <https://doi.org/10.9734/jemt/2023/v29i11073>
- Krah, R., & Mertens, G. (2020). Transparency in Local Governments: Patterns and Practices of Twenty-First Century. *State and Local Government Review*, 52(3), 200-213. <https://doi.org/10.1177/0160323x20970245>
- Kungaba, H., Ibieta, J., & Abasilim, U. D. (2021). Rule of Law and Nigeria's Anti-Graft War: The Educational Imperative and Elite Theory Interrogation. <https://doi.org/10.47696/adved.202110>
- Kusi, B. A., Mekpor, E. S., Agbloyor, E. K., & Asongu, S. (2025). Reducing the Increasing Effect of Fiscal Expenditure on Government Debts: Does Financial Sector Transparency Matter? *Politics & Policy*, 53(6). <https://doi.org/10.1111/polp.70080>
- Li, J., Chen, W., & Chen, C. C. (2026). Better Late Than Never: Central Political Inspections and the Provision of Invisible Public Goods in China. *Journal of East Asian Studies*, 26(1), 113-139. <https://doi.org/10.1017/jea.2025.10026>
- Liwan, N. A., Suwandi, M., & Bulutoding, L. (2024). Financial Management Accountability in the Perspective of Shari'ah Enterprise Theory. *International Journal of Accounting Management Economics and Social Sciences (IJAMESC)*, 2(1), 293-307. <https://doi.org/10.61990/ijamesc.v2i1.167>
- Lovemore, T. (2023). Public Financial Management Reforms in Botswana: A Review of Literature. *Rjfa*. <https://doi.org/10.7176/rjfa/14-12-06>
- Maalo, E., Ucieda, J. L., & Mella, J. M. (2022). Assessing the Information Content of the Auditor General's Report in Voluntary Tax Compliance Decisions in Ghana From the Experts' Perspective. *Studies of Applied Economics*, 40(1). <https://doi.org/10.25115/eea.v40i1.7232>
- Matthew, O., Babajide, A. A., Osabohien, R., Adeniji, A., Ewetan, O. O., Adu, O., Adegboye, F. B., Olokoyo, F. O., Adediran, O., Urhie, E., Efafe, O. D., & Itua, O. Q. (2020). Challenges of Accountability and Development in Nigeria. *Journal of Money Laundering Control*, 23(2), 387-402. <https://doi.org/10.1108/jmlc-10-2019-0086>
- Nakhmurina, A. (2020). Does Fiscal Monitoring Make Better Governments? Evidence From US Municipalities. *SSRN Electronic Journal*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3293340>
- Nsofor, E. S., Agu, C. I., & Obani, C. D. (2024). Examining the Progress of Treasury Single Account in Preventing Financial Leakages in Public Offices in Nigeria. *International Journal of Science and Research Archive*, 11(1), 791-797. <https://doi.org/10.30574/ijrsra.2024.11.1.1069>
- Ojok, F., Nuwagaba, A., & Mwesigwa, D. (2024). The Rise of Systemic Corruption in Uganda: Strategic Interventions for Public Sector Managers. *International Journal of Developing Country Studies*, 6(4), 1-14. <https://doi.org/10.47941/ijdc.2385>
- Olarewaju, T. (2026). From Secrecy to Transparency: Can Publicly Accessible Digital Budgets Deliver Better Value? *Journal of Creating Value*, 12(1), 96-110. <https://doi.org/10.1177/23949643261428217>
- Purnamasari, D. I. (2021). The Impact of Accountability, Tranparency, and Morality of Village Apparatus on Fraud Prevention in the Management of Allocated Village Funds. *Journal of Business and Information Systems (E-Issn 2685-2543)*, 3(2), 137-144. <https://doi.org/10.36067/jbis.v3i2.104>
- Ru, Z., Liu, H., & Sun, Y. (2024). Reflections on Integrity Management in Logistics Administration Work at Private Universities. *Social Security and Administration Management*, 5(1). <https://doi.org/10.23977/socsam.2024.050115>
- Setiawan, W. B. M., Sumarto, S., Abdilah, Y. A., Angkoso, Y. W. C., & Khunaefi, M. W. (2024). Bio-Politics and Cultural Rubric on the Prevention of Corruption of Village Funds in Wonogiri Regency. *Journal Transnational Universal Studies*, 2(11), 570-587. <https://doi.org/10.58631/jtus.v2i11.129>
- Smith, H. J. M. (2025). Broadening the Scope: The Importance of Cross-Regional and Governance Analysis for Understanding Fiscal Rules. *Public Budgeting & Finance*, 45(1), 130-137. <https://doi.org/10.1111/pbaf.12392>

- Susanto, S., Iqbal, M., & Subarto, S. (2022). Fraud Prevention Efforts in Managing Village Funds in Accordance With Aspects of Human Resource Management With Transparency Principles. *International Journal of Economics Business and Entrepreneurship*, 5(2), 87-97. <https://doi.org/10.23960/ijebe.v5i2.200>
- Syarifah Ratih Kartina, S. (2023). The Factors Influencing Village Financial Management. *International Journal for Multidisciplinary Research*, 5(4). <https://doi.org/10.36948/ijfmr.2023.v05i04.4453>
- Tawiah, V. (2021). The Impact of IPSAS Adoption on Corruption in Developing Countries. *Financial Accountability and Management*, 39(1), 103-124. <https://doi.org/10.1111/faam.12288>
- Teguh, D. F., & Bahtiar, D. (2021). The Effect of Accountability of Rural Fund Management and Internal Control to Prevent Corruption in Villages of Bojongpicung District - Cianjur. *Jbti Jurnal Bisnis Teori Dan Implementasi*, 12(2), 129-139. <https://doi.org/10.18196/jbti.v12i2.12753>
- Udoikah, J., Omeje, P., & Elem, E. (2023). Treasury Single Account and Reduction of Financial Crime in the Enugu State Civil Service Commission. *African Journal of Politics and Administrative Studies*, 16(1), 483-508. <https://doi.org/10.4314/ajpas.v16i1.28>
- Yusoff, M. S., Othman, I. W., & Kamal, H. I. M. (2023). Corruption as a Cultural Phenomenon? Analyzing Corruption Issues in Economics, Politics, Education and the Public Sector. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 13(12). <https://doi.org/10.6007/ijarbss/v13-i12/19931>